

MLADIKA

oktober 2007
cena 3,00 €

Štev. 8

TIGR in Primorska

MSGR. EVGEN RAVIGNANI:
Cerkev v današnji Evropi

LIDA TURK:
Slovenščina v
Gentilejevem času

DRAGA 2007

Fotokronika

LOJZKA BRATUŽ:
Rokopis iz leta 1751

KAZALO

Odjuga	1
Tigr in Primorska	2
Msgr. Evgen Ravignani: Cerkev v današnji Evropi	3
Manka Kremenšek Križman: Na obisku	5
Vladimir Kos: Na koncu poletne noči	7
Vladimir Kos: Nekaj rosnih kapljic znanosti	8
Lojzka Bratuž: Rokopis iz leta 1751	9
M. Žitnik: Čarodejke (LX.)	10
Lida Turk: Slovenščina v Gentilejevem času	12
Mogoče bi vas zanimalo zvedeti, da... ..	13
Aleksander Furlan: Mrvice iz družinske kronike	14
Intervju: Dragocene priče dogajanj od l. 1968 do današnjih dni	18
Pod črto: Proslave in stvarnost ..	19
Fotokronika: Draga 2007	20
Antena	21
Ocene:	
Knjige: Peter Zalokar: Slovenija, te poznam? (C. Velkovrh); Slovenci v Laškem (M. Cenda); Marij Cuk: Zibelka neba in dna (V. Purič); Ciril Velkovrh: Glej, kako lep je ta naš svet (J. Gril); Milan Dolgan: Dr. Metod Turnšek (M. Cenda); Giorgio Pilleri: Kramljanje o medicinski šoli (N. Zaghet); Od Pohlinove slovnice do samostojne države (P. Klopčič); Razstave: Rainer Maria Rilke (M. Jevnikar)	26
Knjižnica Dušana Černeteta (75) ..	32

Na platnicah:

Pisma; Za smeh in dobro voljo

Priloga: RAST 6 - 2007

Uredništvo in uprava:

34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
tel. 040-3480818; fax 040-633307

urednistvo@mladika.com

Oblikovanje: Matej Susič

Izdaja: Mladika z.z. o.z.

Reg. na sodišču v Trstu št.193

Član USPI
(Zveze italijanskega
periodičnega tiska)

Posamezna številka Mladike stane 3,00 €.
Celoletna naročnina za Italijo 24,00 €;
nakazati na poštni tekoči račun 11131331
– Mladika - Trst. Letna naročnina za
Slovenijo in druge države 25,00 € (ali
enakovreden znesek v tuji valuti), po
letalski pošti 30,00 €.

Tisk: Graphart srl - Trst

Izhajanje revije podpira Urad Vlade RS
za Slovence v zamejstvu in po svetu.

IZHAJA DESETKRAT V LETU LETO LI.

pisma

Spoštovani g. Silvester, sklicujem se na Vaš članek v 7. številki Mladike, ki me je neprijetno presenetil. V njem omenjate grob mojega očeta v Begunjah. Grob ni zanemarjen, oblikovan je tako, kot bi si želel moj oče. Vaša kritika se mi zdi poseganje v zasebnost. Tudi zapuščen ni, ker iz Ljubljane prihajam tja in ga oskrbujem jaz, ne pa domačini in Slavišično društvo. Lahko si tudi ogledate grob pesnika Daneta Zajca, ki ravno tako nima marmorne plošče.

Moj oče je več kot 10 let živel zunaj begunjske bolnice in ni umrl živčno strt, ampak je bil bolan.

Maja Zelenko, Ljubljana

Pomagajmo prizadetim v poplavah

Darujte za
SLOVENSKO KARITAS

SLIKA NA PLATNICI: Ob letošnji 80-letnici ustanovitve TIGR-a je Društvo za negovanje rodoljubnih tradicij organizacije TIGR Primorske 7. septembra 2007 pripravilo akademijo v Sežani. Na posnetku je med zaključnim govorom predsednika vlade Republike Slovenije Janeza Janše (foto KROMA).

UREDNIŠKI ODBOR: David Bandelj, Jadranka Cergol, Liljana Filipičič, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Mitja Petaros, Nadia Roncelli, Matjaž Rustja, Tomaž Simčič, Breda Susič, Neva Zaghet, Zora Tavčar in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Peter Černic, Marija Češčut, Danilo Čotar, Diomira Fabjan Bajc, Ivo Kerže, Lučka Kremžar De Luisa, Sara Magliacane, Peter Močnik, Aleksander Mužina, Milan Nemac, Adrijan Pahor, Štefan Pahor, Bruna Pertot, Marijan Pertot, Ivan Peterlin, Alojz Rebula, Peter Rustja, Ester Sferco, Marko Tavčar, Andrej Zaghet, Edvard Žerjal in člani uredniškega odbora.

Odjuga

Poletje nas je prijetno presenetilo z vrsto novosti, spodbudnih znakov, iz katerih razbiramo razloge za bolj pozitivno gledanje v prihodnost naše manjšinske skupnosti, vsaj kar zadeva odnose z oblastmi in institucijami. Z nestrpnostjo smo pričakali konstituiranje novega paritetnega odbora, kmalu nato dobili odobritev seznama občin, kjer se bo izvajal zaščitni zakon, ter potem še podpis zadevnega vladnega odloka s strani predsednika republike Napolitana. V dobrih dveh mesecih smo torej dobili tisto, na kar smo čakali obilnih šest let, za nameček (ampak kakšen nameček!) je prišla še dvojezična srednja šola v Benečiji, ki je temeljna za kulturni razvoj in sploh za obstoj naše skupnosti v videmski pokrajini. Pozitivni in spodbudni znaki torej, čeprav ne moremo prezreti dejstva, da so vsaj nekateri od omenjenih dosežkov potekali skoraj vzporedno s Prodijevim uradnim obiskom v Ljubljani. Tja ga seveda ni spremljala skrb za slovensko manjšino v Italiji kakor tudi ne za italijansko v Sloveniji (ne ena ne druga nista pomembni za Rim in niti za Ljubljano ne), pač pa vznemirjenje gospodarskih krogov ob govoricah, da se Nemčija močno zanima za vstop v integrirani slovenski prometni sistem. Slovenija namreč potrebuje močno injekcijo kapitalov za posodobitev železniške mreže, katero hoče povezati v celoto s svojimi cestnimi in pristaniškimi infrastrukturami v prometu.

Italijanska politika je bila dolgo dokaj hladna do svoje vzhodne sosedo, ker je ta bila tako v političnem kot gospodarskem smislu dokaj nezanimiva, Furlanija-Juljska krajina pa je do nje hotela celo igrati pokroviteljsko vlogo. Nagel vstop Slovenije v Evropsko unijo, uvedba evra, skorajšnja odprava državnih meja in dežurno predsedstvo Slovenije v EU pa so vendarle dogodki, ki imajo vpliv na medsebojne odnose in odmevajo v vsej celini. Prej ali slej jim je moral prisluhniti tudi Rim. Kmalu so bile nekatere tukajšnje ambicije redimenzionirane, tako na primer vprašanje evroregije, ki si jo je Illy hotel sešiti po lastni meri. Slovenija je zadržana do 5. koridorja, ki je močno vprašljiv projekt zlasti zato, ker hoče po predoru pripeljati hitre vlake v središče Trsta in iz njega na kraško planoto, 50-kilometrsko vrtanje v kraško skalo pa bi terjalo astronomska sredstva in težke posege v naravo. Tehnično dosti lažja in neprimerno cenejša je površinska rešitev pač s postajo na Opčinah.

Prodi je hitel v Ljubljano, da bi zadržal nemško finančno ofenzivo, vendar se zdi, da je njegovo posredovanje prišlo prepozno, kaže tudi, da ni imel kaj ponuditi. Sicer se govori, da niso samo Nemci tisti, ki se ponujajo, pač pa da jih Slovenci tudi iščejo, v smislu pravila: bodi najboljši prijatelj sosedov, a sodeluj karseda intenzivno s tistimi, ki so ti daleč.

Kakšno vlogo pri dogovarjanju med Rimom in Ljubljano igrajo manjšine? Neznatno, in celo na področju obmejnega sodelovanja je manjšina prej ovira kot pospeševalni dejavnik. Manjšina kot most med državami, narodi, kulturami je že davno postala fraza, »locus communis« brez vsake oprijemljive veljave v realnosti.

Pa vendar se je o manjšinah govorilo in od obvezne vljudnosti na pogovorih med Janšo in Prodiem smo iztržili celo več, kot smo pričakovali. Od institucij in politikov je zdaj odvisno, ali bomo znali dobro izhodišče pametno uporabiti v konkretnem. Zaščitni zakon je namreč še vedno na začetni točki in ga bo treba začeti uveljavljati. Veliko pričakujemo od paritetnega odbora, ki si mora šele priboriti aktivno vlogo uresničevalca zakona, obenem pa bo tudi posrednik med državo in njenimi institucijami na eni strani in manjšino na drugi. Čeprav je res, da to ni in ne more biti manjšinska vlada, je pa gotovo res, da takega organa dosedaj še nismo imeli. Od pristojnosti, ki si jih bo znal priboriti, bo odvisna njegova učinkovitost.

TIGR in Primorska

Sklepni del govora predsednika vlade Republike Slovenije Janeza Janše na slavnostni akademiji ob 80. obletnici ustanovitve društva "TIGR"

Sežana, 7. september 2007

Osemdeseto obletnico TIGR-a obeležujemo v času, ko se že začenjajo proslave in slovesnosti ob 60. obletnici ponovne združitve Primorske z matično domovino. Mislim, da to ni slučajno – ne mislim, da niso slučajne proslave – ampak, da se je treba ob tem zavedati, da brez te 80. obletnice skoraj gotovo tudi 60. obletnice ne bi bilo. Če ne bi bilo tega prvega protifašizma v Evropi, ki je gradil temelje kasnejšega – vsaj na Primorskem – splošnega odpora proti okupatorju in ko se je že začela druga svetovna vojna in okupacija tudi preostalega dela Slovenije, potem bi verjetno danes gledali nazaj in brali drugačno zgodovino – manj prijazno do Slovenije in tega, kar se je zgodilo leta 1947, skoraj zagotovo ne bi bilo ali pa ne bi bilo v takšni meri.

Vendar kot je rekel že prej pred mano predsednik društva gospod Bevk ima TIGR v svojo zgodovino zapisani dve prvenstvi. To ni samo prva aktivna protifašistična organizacija v Evropi. Je tudi prva organizacija, ki je začela oborožen boj proti italijanskemu okupatorju tudi na drugem delu slovenskega ozemlja, ki je pred okupacijo spadalo v Kraljevino Jugoslavijo. 13. maja 1941 je bil prvi spopad med TIGR-ovci in italijanskimi okupatorji na Mali gori nad Ribnico. Ta kraj je tisti, ki zagotovo zasluži to prvenstvo in TIGR je tisti, ki zasluži, da ima to prvenstvo. To prvenstvo v ničemer ne zmanjšuje dejstva, da je partizanstvo nosilo glavno težo odpora proti kupatorju. Še posebej zato, ker se je velikanska večina TIGR-ovcev pozneje vključila v ta boj. Tukaj je treba tudi obžalovati, da se ni več vrednot TIGR-ovstva prelilo tudi v partizansko gibanje. Bilo bi bistveno boljše, če bi v partizanskem gibanju bilo več vrednot TIGR-a in manj sovjetskih vzorcev, ki so bili preneseni iz nekega tujega okolja in zaradi katerih danes žal še vedno odkrivamo po Sloveniji nova grobišča.

Janez Janša.

TIGR je bil čisto domoljubje. TIGR-u ni šlo ne za ideologijo ne za oblast. Šlo mu je za Slovenijo, za svobodo – in borili so se proti zatiranju. Dejanja TIGR-a so tisti čisti temelj, na katerem je tudi leta '91 vstal enoten odpor proti tistim, ki so želeli preprečiti slovensko osamosvojitve. Če bi kje v slovenski zgodovini iskali najčistejši vzor tiste enotnosti in tistega domoljubja, ki je prevevalo Slovenijo v junijskih dneh leta '91, potem bi ta vzor zagotovo najprej lahko našli v dejanjih TIGR-a.

Ne samo zaradi tega manka, ki je nastal v generacijah, ki jim tudi sam pripadam – ko smo v bistvu pravo resnico o TIGR-u izvedeli šele po letu '91 – tudi zaradi tega, ker je rodoljubje, patriotizem nekaj, kar potrebujemo v današnjem času, vsi, ki negujete te rodoljubne tradicije TIGR-a, primorskega odpora proti fašizmu, zagotovo delate nekaj, kar v tem trenutku Slovenija potrebuje – kar pravzaprav tudi v tej sodobni Evropi vsi potrebujemo. Ta naša generacija, sedaj živeča generacija, je šla v zadnjem času čez zelo velike spremembe. Dvajset let nazaj ne bi nihče napovedal tega, kar je danes Evropa in kjer je Slovenija danes v tej Evropi. Vendar pa je nekaj starih resnic še vedno v veljavi. Tudi v tej novi Evropi, kjer od 1. januarja ne bo več schengenskih meja – pravzaprav ne bo več nobenih vidnih meja na sedanjih državnih mejah na zahodu – je rodoljubje in negovanje rodoljubnih tradicij enako pomembno kot prej, morda v nekaterih ozirih še bolj. Kajti tisti narod, ki ne spoštuje sam sebe, ni cenjen od drugih in tisti, ki ne spoštuje lastnega jezika in lastnih tradicij, lastnih dogodkov, ki so ustvarili vrednostno stališče vsakega naroda – v tem primeru slovenskega – tisti ne bo cenjen od drugih.

Torej, še enkrat najlepša hvala za to čast, da mi je bilo ponujeno častno pokroviteljstvo ob praznovanju 80. obletnice ustanovitve TIGR-a. Vsem, ki delujete v tem društvu, še posebej mladim, pa iskrena zahvala – delate nekaj, kar Slovenija potrebuje, na kar je Slovenija ponosna.

Msgr. Evgen Ravignani

Cerkev v današnji Evropi

42. ŠTUDIJSKI DNEVI DRAGA, 2. SEPTEMBRA 2007.

Bratje in sestre, veseli me, da se morem obrniti do vas vseh s pozdravom milosti in miru. Tradicionalni študijski dnevi »Draga« so prava priložnost, da se v skupnem prizadevanju za poglobitev in oblikovanje raznih predlogov srečajo Slovenci, ki tu živijo, in tisti, ki sem prihajajo iz bližnje Slovenije. To srečanje kaže na edinost slovenskega naroda, ki mimo vsake meje daje soglasno pričevanje svoje narodne in kulturne identitete in obenem svojih plemenitih verskih izročil.

Nedeljsko bogoslužje nam danes daje nekatere točke za razmislek, ki jih želim razbrati in vam jih posredovati.

1. *Prvo berilo iz Sirahove knjige* vabi k modrosti ponižnosti, ki se ne izčrpa s tem, da nam kaže, kako naj človek živi v družbi svojega časa, da bo všeč Bogu in bo našel soglasje in naklonjenost pri ljudeh. V tem odlomku je še nekaj več.

Sirahova knjiga je modrostna knjiga iz drugega stoletja pred Kristusom in se v dolgem premišljevanju, skoraj kot javno sporočilo, obrača do svojih sodobnikov, da se ne bi odpovedali zvestobi svojemu Bogu. Gotovo so bili tedaj težki časi. Palestina je prešla izpod egiptovske nadvlade Ptolomejev pod Selevkide, izpod Egipta pod Sirijo. Novi gospodarji so si močno prizadevali za asimilacijo, ki naj bi zbrisala kulturne in verske razlike s prisilno politično enotnostjo. Nekateri Judje so bili temu tudi naklonjeni in bi radi videli, da bi se judovstvo odprlo širši in svetovni dimenziji ter sprejelo vpliv grške kulture; temu pa močno nasprotujejo tradicionalisti, ki se temu vztrajno upirajo, ker želijo ohraniti vero in obenem poslanstvo Izraela.

2. Ko to prebiramo, lahko zaznamo aktualnost določenega nauka, ki nam je lahko v pojasnilo tudi glede tematike teh študijskih dni. Postavili ste

se pred nove izzive. Gotovo vam pri tem ne uide, da to, kar so v preteklosti hoteli narediti z nasiljem, se danes dogaja s tiho in neopazno ter obenem nevarno versko indiferentnostjo, ki se potem spreminja v moralni relativizem. Na tak način ne obstaja absolutna resnica, na katero bi mogli navezati pojmovanje človeškega življenja, kot tudi ne obstaja nobena moralna norma, ki bi omejevala nesprejemljiv pojem svobode pri vprašljivih in velikokrat ponižujočih človekovih izbirah. Ne moremo zanikati, da obstaja v naši Evropi neka duhovna kriza, ki se širi iz ene države v drugo ter ponižuje krščanske izbire, katere pa vendarle izvirajo iz tistih korenin, iz katerih je evropska celina črpala dostojanstvo in moč svoje lastne zgodovine.

3. Sveto božje ljudstvo, to je Cerkev, kako naj se postavi pred to skrbljivo in žalostno podobo?

Menim, da se lahko strinjamo z naukom iz Sirahove knjige, ki ga podkrepi tudi *Lukov evangelij*, ko poziva k modri ponižnosti in obljublja končno povišanje tistega, ki se drugim ni vsiljeval s tem, da si je izbral ali štivil prvo mesto, ampak se je postavil na zadnje kot služabnik vseh. Ali naj Cerkev zavzame podobno položaj v sedanjem svetu in v tej naši Evropi?

Sprašujem se tudi, ali ni k temu naravnan Jezusov poziv k zaupanju, ko pravi, da je Oče zaupal kraljestvo »mali čredi« (PRIM. LK 12,32)? Ali nima podobnega pomena tudi prilika o drobnem gorčičnem zrnju, iz katerega zraste drevo z vsemi svojimi vejami? Ali pa prilika, ki primerja Božje kraljestvo kvasu, ki ga je žena umesila v moko, da vse prekvasi (PRIM. LK 13,18-20)?

4. Mislim, da je to opomin za samo prisotnost Cerkev v svetu. Ni to prisotnost moči, ampak prisotnost pričevanja, ljubezni, ponižnosti in služnja. Cerkev se zaveda, da ne sme računati na druge, če ne na Kristusa samega, katerega pri-

Msgr. Evgen Ravignani.

sotnost mistično nadaljuje, kajti on sam je prišel, ne da bi mu mi stregli, ampak da bi stregel in dal svoje življenje (PRIM. MT 20,28). V srečanju z Njim najde vsak dan svojo moč: njemu se je približala, ne temi in mraku, ampak Bogu v Kristusu sredniku nove zaveze, in je zaznamovana po krvi, ki jo je pretil na križu (PRIM. HEB 12,24). Le tako bo mogla pričevati za svojo vero vanj z jasno in pogumno zvestobo Njemu, brez plašnosti in strahu in pri tem se ne bo bala, da bi miselne stranpoti in propadanje nravnosti onemogočili sprejemanje zahtevnega evangeljskega sporočila. Pri tem ne smemo pozabiti, da predstavitev visokih in plemenitih človeških vrednot more najti v njenih besedah najvišjo oporo tudi s strani tistega, ki nima daru vere.

5. Tak je moj pogled na današnjo prisotnost Cerkev v svetu in v tej naši Evropi. Prisotnost, ki dobro pozna izziv družbe, ki bi jo zaradi slabo umevane laičnosti želela odriniti le v okvir osebne in zasebne izkušnje ali pa le v območje obrednosti in pobožnosti. Toda to ni laičnost, ampak laicism. Prava laičnost, ona resnična, je spoštljivo ločevanje med državo in vero, in to je vrednota, ki jo sprejemamo. To je garancija etičnega prostora, v katerem morejo in morajo vere najti svoj izraz v polni svobodi pred vsakim pogojevanjem, nad katerim bi izkazovala svojo moč prevladujoča kultura ali oblast. To je tisti prostor, ki je tudi danes odprt Cerkvi, ponižni in krepki, svobodni in preroški, ki doživlja svojo edinstvo v ljubezni, ki pride do izraza v solidarni dobroti do vsakega človeka.

Toda Cerkev smo mi vsi, ki smo krščeni v Gospoda Jezusa. Zato nas tudi ta izziv pobliže zadeva in se moramo z njim soočiti.

6. Čeprav današnji kristjani priznavajo, da so v manjšini, se ne smejo umikati zgodovinskemu dogajanju, še posebno ne tistemu, ki se piše v družbi, v kateri sami živijo. Ne smejo se umikati lastnim odgovornostim. »Kristjan more živeti po veri le tako, da se potopi v zgodovino in v njeno megljenost, v njena protislovja, v njeno problematiko in se ne sme umikati iz zgodovinskega dogajanja, v katerem se javlja Božja moč.« (ENZO BIANCHI, V LA DIFFERENZA CRISTIANA, STR. 47)

Konkretno pa, na kakšen način? Predvsem s tem, da ne zapademo skušnjavi, da bi se čutili kot Cerkev oblegano mesto, ki ne more storiti drugega kot to, da se zapre v lastno obrambo, skoraj prepričana, da se mora sprijazniti z vdajo. Kristja-

ni morajo stopiti na plan, ne smejo zakrivati lastne identitete, ampak morajo pokazati nanjo s ponižnim ponosom brez posebnih zahtev in s tem, da se postavijo v dialoški odnos z drugimi možmi in ženami, ki hočejo graditi bolj človeško in bolj pravično družbo.

Tudi danes more pismo Diognetu, spis iz drugega stoletja, navdihovati kristjanovo zadržanje, ki v učinkoviti sintezi piše takole: kristjani naj ničesar evangeljskega ne zanikajo in naj bodo simpatično med drugimi ljudmi pripravljeni, da skupno gradijo bolj človeško družbo. Kristjani, ki znajo živeti kot prijatelji vseh ljudi, ne da bi zapadli malodušju ali strahu, ker so v manjšini, ampak kot resnični kvas in sol v testu sveta: tako lahko kristjan ob srečanju s tistim, ki ni kristjan, skupno vzklikne: »nikoli eden brez drugega«. (ENZO BIANCHI, V LA DIFFERENZA CRISTIANA, STR. 8)

7. Takšno Cerkev želim videti, prisotno v človeški družbi. Nočem je videti obupane ne vdane v neko usodo; tudi ne zaskrbljene za lastno bodočnost. Cerkev v Sloveniji je mnogo pretrpela, toda ponižanje, na katerega jo je obsodila določena politična preteklost, ji je omogočilo, da je vstala krepka in vesela. Gledam z občudovanjem na zvestobo slovenskega naroda, tudi tistih iz moje škofije, na krščansko dediščino, ki mu jo je izročila zgodovina. Želim si, da bi v sklopu nove Evrope ne bili ponižani pogovorni jezik, kultura in tudi ne versko izražanje, ampak da bi vse to spoštovali, sprejemali in ovrednotili, da postane vsem skupno bogastvo.

Organizatorjem in predavateljem tega važnega zborovanja še enkrat izrekam svoj prisrčni pozdrav in voščim, da bi imelo svoj pomemben odmev v naših skupnostih in predvsem med mladimi. Dobro delo vsem!

Med sv. mašo na letošnji Dragi.

Manka Kremenšek Križman

Na obisku

Novela je bila priporočena na literarnem natečaju Mladike za leto 2006

Sestanki so se vrstili skozi ves dan. Nekatere kolegice in kolegi so že na dopustu, drugi se odpravljajo. Tisti, ki ostajajo, bodo morali delati več, poletna shema revije, počitniško obarvane teme. Napisati mora uvodnik za naslednjo številko, nič posebnega se ne dogaja, nekaj si bo treba izmisliti. Krivulja prodaje se je obrnila rahlo navzdol, pravijo v marketingu, konkurenca je velika, čeprav ne dosega kakovosti njihove revije, vseeno bo treba paziti, morali bodo razmisliti o dodatni prilogi, da bi pritegnili več bralcev... Pogovarjajo se o predstavitvi poletne kolekcije pomembnejših slovenskih modnih kreatorjev v počitniški dvojni številki, oblikovalka govori o številu strani. Uporabili bodo lansko predlogo, med bralkami je bila lepo sprejeta. Napisati bo treba krajše besedilo k vsaki sliki. Naveličano poslušša. Razmišlja, kako je vse to prazno, votlo, nobene prave vsebine, vse je zaradi denarja, boljše prodaje, mora v promet, mora, mora... Če gre dobro v promet, dobiš boljše plačilo in potem si lahko kupiš zadnji modni hit z naslovnice. Čez tri mesece bodo namesto o poletni kolekciji razpravljali o jesenski pa o zimski, tako je bilo pred enim letom, pred dvema, tremi, vse se ponavlja, kot letni časi, krila se podaljšajo pa zopet skrajšajo, zdaj je v modi krzno, pa zopet volna, krzno, volna, usnje, nekdo je izgovoril besedo usnje... Zdrzne se, ne ve točno zakaj. Potem jo kot vodni vrtinec posrka spomin na tisti dan pred toliko leti, na vonj, vonj po očetovi usnjeni zimski jakni, podloženi z umetnim krznom...

Gleda skozi okno. Ker je še majhna, se mora povzpeti na prste, da lahko vidi ven. Hiša, dvorišče, breza, ki raste ob hiši, vse je prekrito s tenko belo prevleko iz snega. Morda se ji zato zdi vse tako tuje, čudno... Tiho je. Vsi zvoki so udušeni. Tudi v hiši je tiho. Nobenega vpitja. Vpitja je vajena, toda danes je nekaj drugače. Ne ve točno kaj. Premajhna je še, ne razume. Vseeno slutiti, da se bo nekaj zgodilo. Mama je rekla, da se nekaj mora zgoditi, drugače bodo vsi ob pamet. Kristina ve, kako je to, če si ob pamet. Taka je njena sestra Ana. Ampak Ana je taka že od rojstva. Ana nikoli ni mogla izgubiti pameti, ker je nikoli ni imela. To ve, to so ji povedali. Morda bodo postali vsi kot Ana. Pomisli, da je to

dobro. Ana brez pameti, Ana, ki se vedno smeji, ki je vedno vesela, Ana, ki se vedno stisne k njej. Sama je velikokrat žalostna. Naenkrat zasliši glasno odpiranje in zapiranje predalov. Sliši mamine korake, ki se približujejo očetovi sobi. Potem sliši vpitje: "In ne pozabi svojih prekletih knjig, jaz jih ne rabim! Na, in tipkarij! In prekletih plaket!" Nekaj težko udari ob tla ali ob vrata, tega ne razloči natanko. In potem še enkrat in še enkrat. Kristina zasliši žvenket stekla in nato obrat ključa v očetovem kabinetu. "Ne, tega ne smeš!" zavpije oče. "Ha, jaz lahko vse! Razumeš, vse! Te tvoje pisarije! Vse to ni nič vredno. V zadnjih letih nisi napisal ničesar! Lahko zabrišeš v smeti!" Kristina ve, da je mama na robu joka. Zdaj zdaj se ji bo glas prelomil. Ne bi smela tako zelo vpiti. Če močno vpije, hitreje zajoeče. Če samo sika, zdrži dlje, veliko dlje. Tisto lahko traja. Takrat se Kristina umakne v svojo sobo in si glavo pokrije z blazino. Včasih zaspi. Ko se zbudi, je že vsega konec. "Kako da ne?!" reče oče. Njegov glas je jezen. Če bi ga lahko narisala, bi bil siv, temno siv. "Ha, ocene strokovnih del, to si pisal, diplomskih nalog, doktorskih disertacij, drugega nič. Ničesar svojega. Ta tvoja veličina je kar naenkrat izpuhtela." Zdaj je mamin glas tišji kot bi se naenkrat zavedla, da mora zdržati, da ne sme prehitro odnehati. "Dobro veš, kaj se je dogajalo tukaj," reče on. "Kaj se je dogajalo, no, kaj?! Razen tega, da sem se ves čas trudila, da si imel svoj mir. Tudi jaz sem delala za to tvojo znanost, da veš. Punčki sem držala na vrvici, da nista uhajali k tebi v sobo. Kuhala, prala, likala sem vam in ob tem še hodila v službo. Kaj bi še rad?! No, kaj?!" Kristina si skuša predstavljati sebe in Ano, kako imata okoli vratu pripeti ovratnici kot kužka in mama ju pelje na sprehod. Ne razume, zakaj je mama rekla tisto o vrvici, tega nikoli ni bilo. "Vem, vse to vem, samo potem sva..." Zdaj je očetov glas mehkejši, umika se. Če bi ga narisala, bi bil moder, nebesno moder. "Kaj?" bevske ona, "kaj sva?" – "Ano sva poslala proč. Ne bi smela, ni prav, razumeš, ni prav!" Potem ne sliši več besed, le sikanje. Odmakne se od okna in stopi k vratom. Glavo nasloni na les. Ničesar več ne sliši, tudi sikanja ne. Vrne se k oknu. Sneg zdaj gosto naletava. Jutri bo

lahko naredila sneženega moža. V roko mu bo dala brezovo vejo in na glavo star očetov klobuk. Le kam so ga dali? Mogoče je v garaži, v tisti vreči... Naslednje, kar sliši, je pridušen zvok avtomobilskega motorja. Vidi, kako oče zapelje avto iz garaže na dovoz. Naredijo se sledi avtomobilskih gum. Kot dve dolgi debeli beli kači, dva pitona. Ve, da odhaja. Danes je bilo vse tako drugače kot običajno, ko se kregata, zato to preprosto ve. Za hip pomisli, da bi stekla ven in mu rekla, da tega ne sme, ker je tukaj tudi ona, Kristina. Ne sme je zapustiti. Ne sme. Ni moglo miniti več kot pol ure od njegovega odhoda, toda njej se je zdelo, kot bi minila cela večnost. Hiša je potopljena v tišino. Tiho odpre vrata svoje sobe. Na obešalniku pri vhodnih vratih zagleda njegov zimski plašč. Torej se bo kmalu vrnil, ker ga bo zeblo, jo prešine. Ima jo, da bi zavriskala od veselja in olajšanja. Radostno zakoplje obraz v usnje in dolgo vdihava njegov vonj.

Plašč je tedne visel v predsobi. Mama ga ni pospravila v garderobno omaro. Kar visel je tam, na stenskem obešalniku. Oče se je vrnil šele spomladi. Nekega dne ga je zagledala, kako stoji sredi predsobe. Razširil je roke in čakal, da bo prišla k njemu. Ni mu stekla v objem. Obrnila se je in odšla nazaj v svojo sobo.

Ko je odrasla in se odselila, je starše redko obiskovala. To poletje je bilo drugače. Še preden se je dobro začelo, je vedela, da se bo nekaj spremenilo. Bil je maj. Sobota. Stala je ob oknu, ki je gledalo na reko. Bila je sama, Peter je bil na nekem strokovnem seminarju v Ameriki. Voda je bila zelena, temno zelena, takšna je bila, kadar je bilo nebo plavo, sicer je bila rjavkasta ali pa sivkasto zelena. Rada je gledala njeno počasno, lenobno, komaj opazno pretakanje. V njem je bilo nekaj pomirjujočega, nekaj večnega, na nek način nespremenljivega kot bi se v strugi reke pretakala vedno ista voda. Tisto soboto se ji je reka zdela spremenjena. V njenem toku je bilo nekaj skrivnostnega in obenem dokončnega, nekakšna slutnja, ki se je potrdila dober teden kasneje, ko je izvedela za mamino bolezen. Čas je naenkrat začel teči hitro, veliko hitreje kot sicer in bolj na gosto. Bilo ji je, kot bi se prebudila iz nekakšne otopelosti, potopljenosti v lastni svet, ki se ji je naenkrat prikazal majhen in nepomemben, kot bi vse, kar je imela in kar je bila, čez noč izgubilo svoje mesto in svoj smisel. Koščki pogovorov, drobni dogodki izpred let so kot plutini zamaški drug za drugim vznikalni na površje.

Ko stopi skozi vrtljiva steklena vrata petnajstnadstropne stolpnice časopisne hiše, jo objameta poz-

nopopoldansko sonce in avtomobilski hrup. Začuti toploto, ki se ji kot mačka ovije okoli gležnjev. Nekaj trenutkov postoji in željno srka toploto. V močno klimatizirani pisarni jo vedno po malem mrazi. Ne mara teh naprav, čeprav bi bilo brez njih nevzdržno prebiti osem ur in več v zastekleni pisarni. Krošnje platan, ki rastejo pod stolpnico, se lahko pozibavajo v vetru, ki ga ni čutiti. Nič več ni slišati ptičjega ščebeta kot zjutraj, ko je prišla v službo. Šele ko jo toplota počasi odtaja, začuti, kako je zbita. Rada bi šla domov, toda pot jo vodi drugam. Zdaj že nekaj tednov po službi ne hodi več proti staremu delu mesta, kot je hodila prej, in se ne ustavlja v svojem lokalu na kozarcu soka. V bližnjem kiosku s sadjem in zelenjavo kupi vrečko nektarin. Prečka glavno križišče. Hodi po levi, senčni strani. Zrak udara po ispušnih plinih in preznojenih telesih ob katere zadeva. Vsi so si izbrali levo stran, vsi hodijo po isti polovici pločnika, ki ga sonce še ni obliznilo, zato je gneča. Gleda izložbe. Obstane pred neko trgovino z oblačili. V izložbenem oknu je razstavljen na modra obleka, potiskana z drobnimi belimi cvetovi. Ani bi se lepo podala.

Pot se spušča od baletne šole mimo Akademije znanosti in umetnosti proti vodnjaku pri Zlati ladji. Tlakovana je z granitnimi kockami. Vzдолžni trak sekajo prečni trakovi. Spomni se igre, ki jo je igrala dan za dnem, leta in leta, ko je prihajala in odhajala iz baletne šole. Svoj korak skuša prilagoditi vzorcju na tleh. Zdaj, ko je odrasla, lahko stopa le po prečnih trakovih, čeprav mora svoj korak vseeno podaljšati in stopiti hitreje, da dobi zagon. Ko je bila majhna, si je pomagala tako, da je iz prečnega traku stopila na vzdolžnega in pletla čudno čipko korakov. Kostonji ob Ljubljani, pod njimi živozelena pobarvane klopi. Na neki klopi sedi mlad par. Za spoznanje upočasnji korak. Dekle se smeji pripovedovanju svojega fanta, z obraza ji sije mehko. Potresuje z glavo, da se slap rjavih las razliva zdaj čez levo, zdaj čez desno ramo. Roki steguje proti njemu, dlani se prepletejo, potem jih zopet odtegne. Že hip zatem se zopet dotakneta drug drugega, kot bi ne mogla dolgo brez teh dotikov, četudi bežnih, kratkih, koža ob koži... Stežka odvrne pogled od njiju.

Karlovški most, Žabjek in tista stara, vase zgrbljena pritlična hiša. Vse je še tako, kot je bilo pred dvajsetimi leti. Le ob tistem oknu ni ženske, ki jo je videvala vsako popoldne, ko je hitela v baletno šolo. Na kolenih je pestovala knjigo in vsake toliko izza debelih rjavih okvirjev svojih očal pobilisnila po ulici. Bog ve, ali še živi. Prulski bloki, potem njihova hiša. V mislih sliši mamo, kako z očitajočim glasom

govori očetu: samo stanovanje v hiši imamo, samo to in nič drugega, dragi moj, v vsem tem času nam ni uspelo ustvariti nič drugega. Stisne jo, ker se je bo zopet dotaknilo tisto tam, v tisti sobi.

Pritisne na zvonec. Rezek, odbijajoč zvok. Očetu mora reči, da zamenja zvonec. Dolgo čaka, končno vendarle zasliši podrsavanje copat in obrat ključa v ključavnici. Vrata se še vedno ne odpro, kot bi tisti, ki stoji za vrati okleval ali naj jih odpre, ali ne. Potem se zgodi. Spogledata se. Brez besed vstopi. Torbico odloži na poličko pod obešalnikom.

Ko sta v kuhinji reče nekaj o vremenu, vsi govorijo o tem, zakaj ne bi še ona, tako je lažje za oba. Oče s hvaležnostjo povzame, skrivata se za stavke o neznosni vročini, ki pritiska k tlom in umikata pogled drug pred drugim. Opazuje ga od strani. Že nekaj dni se ni obril. Na sebi ima preveliko srajco z rjavimi črtami. Dolge rokave ima zavihane do kolencev. Zdi se ji, kot bi se v tem mesecu postaral za nekaj let ali pa ima tak občutek samo zaradi njegove srajce. Vrečko z nektarinami odloži na pult poleg pomivalnega korita, iz nje vzame dva sadeža in ju opere. Potem ju nareže na koščke. "Morda ji bo prijal," reče. Oče skomigne z rameni. "Danes ni sko-

raj ničesar pojedla," reče. Nato prime krožnik in stopi proti vratom očetovega delovnega kabineta, ki so ga pred kratkim preuredili v sobo za mamo. Ko že stoji tik ob vratih, se obrne. Krožnik z narezanim sadjem odloži na mizo in začne pomivati umazane skodelice. Oče se dotakne njene rame. "Zakaj ne greš k njej?" jo vpraša. "Saj grem, samo to še pomijem," odgovori. "Nič ne skrbi, Kristina, vse bo še v redu," reče. "Še vedno verjameš?" vpraša ona. "Ja. Ne vem... Zdaj pa le pojdi, čaka te," ji reče, v njegovem glasu začuti nestrpnost. Od njenih prstov kaplja voda. V kuhinji je tiho. Zdi se ji, da sliši, kako kaplje vode padajo z njenih prstov na porcelanaste skodelice. Roke obriše v kuhinjsko krpo, vzame krožnik in še enkrat stopi k vratom. Roko položi na kljuko, za trenutek jo podrži na njej, da začuti kovinski hlad, potem potisne dlan navzdol, vrata se odpro.

Soba je pogreznjena v polmrak. Iz zastrtih zaves se v sobo plazijo kratki jeziki svetlobe. Nekaj hipov mora počakati, da se ji oči privadijo na temnost. V kotu se nekaj premakne. Krožnik odloži na nočno omarico in sede na stol ob postelji. Mama z roko obdrsnje rjuho "Pridi, sedi k meni," šepne. Kristina presliši prošnjo. "Kako temno je tukaj," reče, stopi k oknu in rahlo odstre zaveso. V sobo kot lačen pes hukšne svetloba, jeziki se podaljšajo. Zdaj pogleda mamo. Modra pižama še poudarja bledico obraza, kostanjevi lasje so razsuti po blazini, njena usta so spremenjena v tenko, ravno črto. "Kaj naj ti danes berem?" vpraša in ne da bi počakala odgovor vzame v roke jutranji časnik. Polglasno prebira naslove.

Medtem ko bere, čuti, da jo mama opazuje. Njen pogled se počasi pomika od njenih oči k čelu in od tam k licem, dlanem, trebuhu. Kot zrel grozd obvisi na njenih ustnicah in jih krivi navzdol. Pomisli, da se ji ne bo mogla nikoli zares izmuzniti, ji kako uteči. Če jo pogleda, ji je, kot bi se opazovala v ogledalu. Neprijetno ji je, rada bi vstala in odšla. "Zaigraj mi tisto mojo," ji reče mama. Kristina otrpne. "Klavir je razglašen, morali bi ga dati uglasti," reče. "Vseeno zaigraj," jo prosi, njen glas je mehak. Kristina oklevajoče stopi h klavirju, dvigne pokrov in zaigra: "Speivaj nama Katica, veselo srce najno! Kak bom vama speivala, od žalosti ne morem!" Ko izzveni zadnji takt, sta nekaj časa tiho. Kristina še vedno sedi za klavirjem. Ne da bi se obrnila k mami reče: "Tolikokrat sem ti jo igrala... Vsako jutro pred odhodom v šolo sem morala vaditi. Vedno znova sem preigravala to melodijo, ti pa si mi govorila: 'Ne, ne! Ne tako brez občutka, brez strasti. Stvari postanejo zares lepe, zares dragocene šele takrat, ko

Vladimir Kos Na koncu poletne noči

Jamanaka jezero z jadri v polmraku.

Prijetno valujemo k bregu v bližini.

A kdo si, ki vštric si zavil kot v oblaku?

V temini napol, napol v mesečini.

*In zdaj jo spoznal sem, držečo krmilo –
Slovenijo brazgotin, vzvišen obraz.*

*Pomaham z roko ji, nasmehne se milo,
krepko ob krmilu zdrsi v daljni laz.*

In moja se ladja umiri ob kvadrnih.

A mesec se z vali oblakov bori.

Čuj, mesec, krmilo posodim ti z jadri?

Zbudim se na koncu poletnih noči.

se jim povsem predaš. Pusti, da se te dotaknejo, daj jim svoj čas...," si me učila. Igrati sem morala toliko časa, dokler nisi začutila žalosti, o kateri je pripovedovala melodija." – "Ja, včasih si jo zaigrala tako lepo, da mi je šlo na jok," reče mama ganjeno. Njena razneženost jo zaboli. V njej naraščata jeza in odpor. Sunkovito vstane in stopi proti balkonskim vratom. "Ta tvoja pesem... Igrala sem jo samo zato, ker sem se bala," sikne. "Bala?" vpraša mama presenečeno kot bi ne bila prepričana v tisto, kar je slišala. "Ja, ves čas sem se bala. Ves čas sem pazila. Vse sem naredila tako, kot si mi naročila, mama. Če bi naredila kaj narobe, če ne bi ubogala, če ne bi hotela igrati te tvoje pesmi, potem bi ostala brez doma, brez vaju... Poslala bi me v tisti zavod, kot sta poslala Ano. Tako sem mislila." Premolkne. Čuti, kako se v njej nabira jok, jo grabi za goltanec, zdaj zdaj bo bruhalo iz nje. Globoko vdihne, da bi se umirila. Dolgo traja preden nadaljuje. "Ta soba... Nekoč sem jo imela tako rada, zdaj pa... Se spomniš, kako sva se z Ano vsako jutro po zajtrku skrivali pod mizo ali za omaro? Oče se je potem dolgo prenarejal, da naju na vse pretege išče. Z dlanmi sva si mašili usta, da ne bi slišal najinega hihitanja. Ana ni dolgo zdržala. 'Tukaj sem, tukaj sem,' je zaklicala in pritekla iz svojega skrivališča. 'O, pa si res tukaj. Samo, da si,' ji je veselo vzklikal oče in jo zavihtel nekam pod strop. Kolikokrat sem se jezila nanjo, ker je razkrila najino skrivališče in pokvarila igro... Takrat se je vse zdelo popolno. Ti, mama... ti si bila popolna. Se spomniš svoje vijoličaste obleke?" Za trenutek premolkne in potem, ne da bi čakala na odgovor, nadaljuje: "V njej si bila tako lepa. In kako lepo si pela! Ko sem bila še čisto majhna, si veliko pela..." Zdaj govori mehko, kot bi bilo vse tisto od prej pozabljeno, kot bi naenkrat stopila v čisto drug svet, v neko drugo sobo.

V tistem se vrata odpro. V sobo vstopi oče. V rokah drži pladenj s čajnikom in skodelicami. Odloži ga na nočno omarico in v skodelice nalije rjavkasto tekočino. "Na, popij, bolje ti bo," reče ženi. "Ne morem, ne zdaj," odvrne. "Kako sem naveličana te sobe... Vedno istega pogleda na vrt, na to tvojo skrivenčeno brezo, škripanja parketa, podrsovanja copat, ženketanja žličk ob robove čajnih skodelic, tistega madeža na stropu od ne vem česa, ki vse noči boljši vame... in šepetanja..." reče kar tako, na videz mimogrede, kot bi govorila na primer o vremenu. "Šepetanja?" se začudi oče in vprašujoče pogleda Kristino. "Ja, šepetanja! Kdorkoli pride sem, zniža glas in začne šepetati ali pa sikati." V njenem glasu je čutiti napetost. "Pretiravaš," reče oče. "Ne, niti

najmanj ne pretiravam. Se mogoče spomniš, kdaj se je tu nazadnje kdo zasmel, ha?! Ne, ta hiša že dolgo ni slišala smeha. Ves čas se pridrušeno pogovarjamo, kot bi kdo..." – "Kaj?" vpraša oče nestrpno. "Nič," odvrne mama tiho. Kristina zatipa kljuko. Med vrati sliši, kako oče mehko prigovarja mami: "Vse bo še v redu, boš videla, vse. Več bi morala jesti, samo to je."

Vrača se po isti poti mimo prulskih blokov in tiste hiše na Žabjeku čez karlovško cesto proti Staremu trgu. Lokali so polni, mesto vrvi. Povzpne se v tretje nadstropje srednjeveške hiše ob Ljubljani in odklene vrata. Za danes je končano, za danes je odpravljeno, pomisli, in sede v naslanjač ob oknu. Do nje prodira hrup z ulice. Nekdo se zasmеji. Moškemu smehu se pridruži ženski. Njuna glasova se odlepita od ostalih in se dvigneta v zrak. Čez nekaj trenutkov se porazgubita. Potem ni slišati ničesar več.

Vladimir Kos *Nekaj rosnih kapljic znanosti*

*Veš, kje se znanost lahko začneja?
Pri zraku! Dihamo, zato živimo.
In zrak spreminja ves nebes v sen
(na ogenj misliš, ko vidiš dim.)*

*Oproščam se: spet me modri nebes
očaral je, da po harfi segam
za pesem njemu, ki za svet ni slep:
mar ni njegova zamisel – sneg?*

*Modrina vabi, globi, opaja
z molekulami: kako preprosto!
Še bolj me vabi njegov smehljaj,
in veš, kaj nudi mi? Veselost.*

*Ni nebes včasih različno moder?
Oči ga najdejo, duh ga hoče.
Ni daleč, zdi se mi, on od tod,
a to je znanost za Sveto noč.*

Lojzka Bratuž

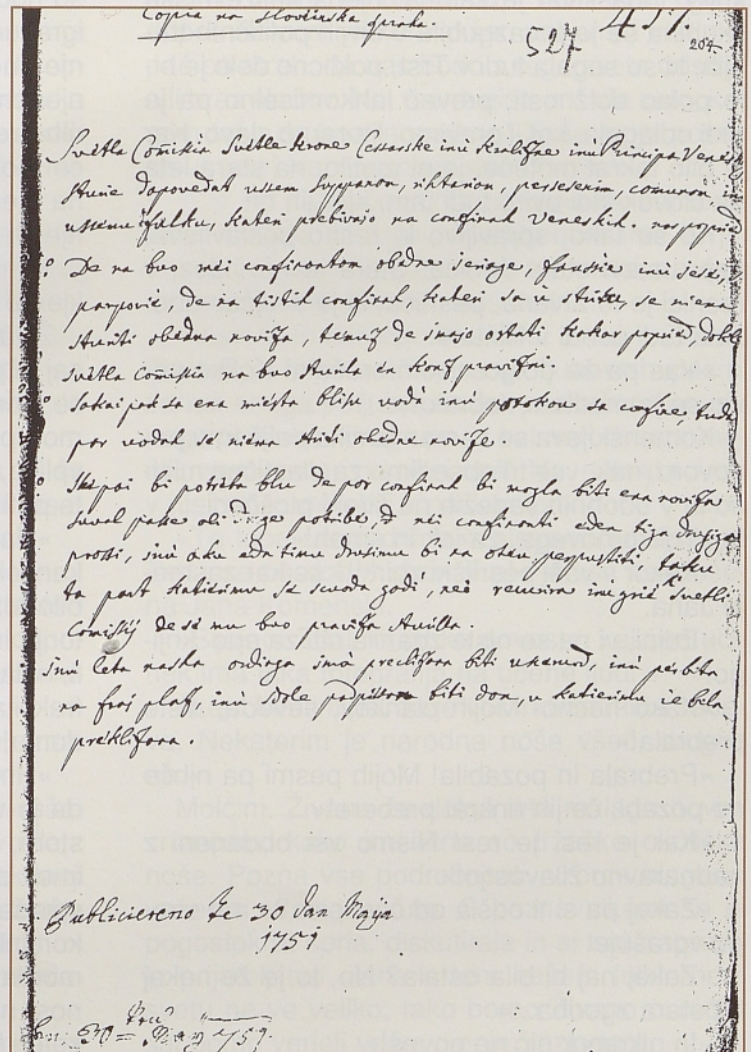
Rokopis iz leta 1751

Hrani se v Zgodovinskem pokrajinskem arhivu v Gorici (Archivio storico provinciale) in je prevod italijansko ali nemško napisanega dokumenta, ki ga v omenjenem arhivu ni in se verjetno ni ohranil. Rokopis ni zanimiv samo zaradi jezika, ampak tudi zaradi vsebine, ki se razlikuje od drugih, večidel religioznih besedil iz tistega časa. Dokument se nanaša na vprašanje meja med beneško republiko in avstrijsko monarhijo. Meja je kakih 250 let povzročala napetosti in razprtije, kar je v začetku 16. in 17. stoletja sprožilo med državama vojaške akcije. Po končanih spopadih vprašanje razmejitve ni bilo dokončno rešeno. Negotove meje so delile skupnosti in posestva, ovirale pašo, nabiranje drv ipd. Na teh področjih, tudi v Posočju, so se dogajala vsakovrstna kazniva dejanja, od premikanja mejnikov in medsebojnega ustrahovanja do hudih preprirov, napadov in celo umorov. Dolgotrajni nemiri so sredi 18. stoletja privedli do pogajanj in drugih poskusov, da bi se razmere uredile. Tako je bila npr. leta 1750 ustanovljena komisija, v kateri so bili ugledni predstavniki avstrijske in beneške strani.

Tu objavljeni rokopis vsebuje odredbe, namenjene županom, sodnikom in vsem obmejnim prebivalcem. Komisija zahteva, naj med mejaši ne bo zdrah, nevoščljivosti in jeze in naj se meje ne spreminjajo. Kjer bi bilo treba kaj spremeniti zaradi paše ali česa drugega, naj mejaši to uredijo med seboj, če pa bi kdo ne popustil, naj se prizadeta stran pritoži komisiji. Besedilo se mora razglasiti, spodaj pa mora biti naveden dan razglasitve.

Kakovost besedila kaže, da je bil pisec slovenskega rodu in da je bil doma na ozemlju, kjer se slovanski svet srečuje z romanskim. Poznal je bohoričico, romanski vpliv pa je opazen pri rabi *c* za *k* in pri izrazih kot *confinanti*, *comuni*, *recurira*, *publiciereno*. Kakor v takratnem slovenskem pisanju nasploh tudi tu ne

manjkajo leksikalni germanizmi, npr. *rihtar*, *fulk*, *ordinga*, *frai plaz*. V besedilu je več narečnih izrazov in oblik, značilnih za zahodne slovenske govore, npr. *buo*, *niema*, *miesta*, *drusiga*, *grie*, *sdo-la*, *ussaruod* (povsod), razširjen na Tolminskem in v Benečiji. Izraz *noviza* ima tu pomen novosti ali spremembe, glagol *preklizati* pa je nekoč, kakor je razvidno iz starejših slovenskih slovarjev, pomenil tudi razglasiti. Morfološko in skladenjsko je besedilo v glavnem pravilno, prav tako raba ločil. Gre za primer jezikovno zanimivega in vsebinsko neobičajnega rokopisa.

Preslikava originalnega rokopisa.

M. Žitnik

Čarodejke (LX.)

Morda je na poti tistih hudobnih profesorjev, morda bi jih posnemala, ko bi ne bila po naravi dober človek! Zaprta v askezo, noče biti izzivalna, ker bi z opisovanjem svojega sveta motila vsemogočne mogotce! Take, ki resnične umetnosti ne potrebujejo!

Ne vem pa, če sem jo prepričala, da se je splačalo ukvarjati se z zamejsko poezijo, saj so njene sanje v preteklosti, ki bi se lahko takrat, ko je imela Jana Komenski svoj krog somišljenikov, lahko uresničila kot uspešna umetnica s kakim novim glasilom ali vrsto svetovljanskih knjig, toda stvar je zamrla, njena književniška skupina se je porazgubila v divjih političnih trenjih, ki so segala tudi v Trst, poklicno delo je bilo polno dolžnosti, preveč lahkomišno pa je tudi odlagala, kot ji pravimo, literarno slavo. Kar je bilo takrat moteče, je ni motilo, na stara leta pa človek vidi ovire tudi tam, kjer jih ni!

Ko se tako, spravljivo in resno poslavljava, naju ustavi stara ženica. Stara le na videz, v resnici je to Živana, pesnica, ki je svojčas ubežala tudi usodi v Rižarni.

»Vas pa že dolgo nisem srečala! Koliko novic se je medtem nabralo!«

Komenskijeva se zaman izmika daljšemu pogovoru, nak, vse tri obsedimo za plastično mizico in v udobnih sedežih na široki ploščadi.

»Toliko novega, za jok in smeh!«

»Kakor v vaši pesniški zbirki!« se kar zasmije Jana.

»Edini, vi pa se niste zganila niti za eno knjigo!«

»Kako hecno! Mojih člankov, seveda, niste prebrala!«

»Prebrala in pozabila! Mojih pesmi pa nihče ne pozabi, če jih enkrat prebere!«

»Kar je res, je res! Nismo vsi obdarjeni z nadnaravno žilavostjo!«

»Zakaj pa si ti odšla od časopisa?« me strogo vprašuje.

»Zakaj naj bi bila ostala? No, to je že nekaj let stara zgodba...«

»In nikomur nič ne poveš!«

»Naj bi sklicala posebno konferenco? Če

ena od tolikih časnikark menja službo, to še ni noben medialen dogodek. Poleg tega: moj odhod ni bil tako zelo prostovoljno dejanje, saj so me zintrigirali!«

»Saj sem vedela: ko bo odšel, ob tisti uri bomo začutili zmedo in krutost slovenskega bivanja v Trstu!«

»In kdo je ta on?« sprašuje Komenskijeva.

Saj, njej se niti ne sanja ne, kako je bila v trebuhu dvajsetega stoletja Živana agilna agitatorica slovenskega življa v Trstu, kako je vzpodbujala šolnike in vsega naveličane upokoјence, da so hodili h gledališkim predstavam, na poletne igre tudi v oddaljene vasi, da so propagirali branje dnevnika in je tako pri njegovem uredniku, njenem starem prijatelju, poročala o pomembnih problemih, ki so vedno zasledovali Slovence v okolici Trsta. Dejstvo je, da se je urednik na njena poročanja vedno zanesel in se je po njenih priporočilih tudi ravnal.

»Ah, saj bomo prej ali slej vsi tam, v nebesih, kjer je tudi on!«

Živana o preteklosti ne bo povedela preveč, saj je prepričana, da je bolj pomembno soočati se z dnevnim dogajanjem, na katerega utegnemo vplivati. »Odkar je on odšel,« ona pač ne vpliva, zna pa odkritosrčno obelodaniti vse skrite poti dvomljivega značaja.

»Nalašč se hočejo odkrižati takih, ki imajo še kanček slovenskega ponosa, ki vedo, kako je bilo težko ohraniti ostanke zločinskega krematorija in napisov tistih, ki se odondod niso rešili; nalašč obujajo stare zdrahe med slovenskimi frakcijami; nalašč nam nočejo vrniti Narodnega doma!«

»Hm,« čisto prijazno spregovori Jana, »vem, da je v raznih slovenskih dvoranah veliko prostora, ni pa več toliko občinstva, kot smo ga imeli ob določenih prilikah. Morda bi se morali vprašati, zakaj je v naših krajih napravil tudi kominform toliko škode slovenskemu življu, morda pa je ideološko huje spodkopal navezanost na slovenščino, kakor druge zadeve. Nekateri krivijo zakonske razveze, ki so se razpasle, drugi neorganiziranost, tretji spore med frak-

cijami, torej se soočamo z različnimi pojavi.«

»Zanimivo! In še resnično! Jaz se namreč kot osemdesetletnica čutim najbližje ideologiji pesnika Kosovela, ker sem bila prijateljica njegovih prijateljev, toda ostalo nas je tako malo, in še med nami, preživelim, nastajajo hudi spori. Kadar sem tako osamela od žalosti, pišem pesmi.«

»In nihče ne zna prav v liriko vnesti toliko razposajenosti, kot vi!«

Živana me odobravajoče pogleda, natak naravnost prinaša naročene sladolede v velikih kupah.

»Trenutno pišem ljubezenski sonetni venec, nekaj takega, kar je napisal Prešeren svoji Juliji.«

Skoraj bi nas razneslo od radovednosti. In meni ne more uiti neslana opazka:

»A, vi? Kako to, da se vam rojevajo ljubezenske...«

Zaljubljena osemdesetletnica zardeva, Jana Komenski pa me tako osorno pogleduje, da obmolčim in ne izrečem neopravičljivega stavka »pri teh letih«. Ko hočem popraviti svoje neolikano vprašanje, izustim še bolj neolikano misel:

»Torej ste zato tako mladostni in zgovorni!«

»Kaj vi niste bili nikoli zaljubljeni v zadnjih časih? Zdaj, ko bo pomlad prešla v poletje?«

V njenem glasu je sled jokavosti in tudi jeze.

»No, da, tu pa tam mi je vseč kak cvet!«

»A, tako! Kot čebelice! Jaz pa sem človek, in se kot taka zaljubim v človeka.«

»Sem mislila čisto simbolično. Mi pa ni še nihče zmešal glave do take stopnje, da bi pisala sonetni venec!«

»Senta!« zarenči Jana Komenski.

»Hočem reči, da sem se ustrašila stratosferske višine poetične omame, in sem raje odpotovala na vojno področje, čeprav je tako ravnanje neodgovorno, zlasti do mojih staršev.«

»In kdaj vas je minila, kot jo imenujete, omamljenost? Ko so ob vas padali mrtveci?«

»O tem še nisem razmišljala, ker sem »reševala svoj život«, kot pravijo tam dol, se vrnila z iluzijo, da sem časniku potrebna kot vsakdanji kruh, nakar so me izrinili, nakar sem se znašla v mojem sedanjem zelo dinamičnem poklicu...«

»A ona vseeno najde čas, da propagira mlade pesnice, kajne!«

»Če hočete objaviti svoj sonetni venec, ga lahko neseva v uredništvo.«

»A, da bi se tam zabavali na moj račun! Čeprav sem bila vedno za filozofijo oporečništva in hedonizma!«

Komenski Jana se smeje, kar je zelo redek pojav. Mene pa peče vest. Mar je bilo zares potrebno, da sem izrazila pomisleke o čustvih, ki jih drugi premorejo pri visoki starosti, a jaz pri takih stvareh nimam sreče. Živana meče besede kar tako, saj niti ne ve, kaj je hedonizem, tisti, na meji s cinizmom. Je skrajno iskrena, pravi balzam za družbo preplašenih starostnic.

»A vi mislite, da se jaz česa bojim? Ne, me ni strah, ker sem trenutke skrajnih nevarnosti prestala v mladih letih! Prenašala sem partizansko pošto, preoblečena v pastirčka! Posredovala mi jo je Mara Samsa, ona pa je bila prevzeta, rekli bi, fanatična aktivistka, ker je videla grozote v Collottijevi vili. Odondod je zbežala... Si mislite, skozi okno, ven, kar danes vidiš le v filmih s tistim vohunom 007, no, takrat nas v odporništvu ni vlekel kakšen vohunski instinkt, pač pa strah, da nas bodo s tega sveta odstranili brez sledov. No, mene niso, morda zato, ker sem tako drobna in majhna! Toda moje pesmi so vesele! Naj ohranjajo dobro voljo!«

»Če so vaše priložnostne poezije ohrabrujoče, kakšne so šele vaše ljubezenske! Bi jih morali pokazati vsaj nam, pri tej mizici, za osrčenje osamelih ženskih duš, kajne!«

»Vam bom kar lepo razložila: sta dve Živani! Dve! Ena si privoščila pisanje ljubavnih pesmi zaradi enega poljuba, zaradi poskočnosti pustnega plesanja, druga pa je kot narodni spomenik, zlasti v stari narodni noši. No, enkrat so me v njej celo uporabili v naslovnici!«

»Te lepe razglednice iz slovenozamejskega Trsta se pa dobro spomnim!« je vsa navdušena Jana Komenski.

»Sijajno! Zdaj mi lahko poveste, kakšen učinek ima taka fotografija na učene ljudi.«

»Lep! Menim pa, da je vtis individualna zadeva. Nekaterim je narodna noša vseč, drugim ne.«

Molčim. Živana že dolga leta razlaga novim znancem, kako imenitne so tržaške okoliške noše. Pozna vse podrobnosti, vzorce blaga in vezenje za vsako ruto. S poznavalkami se je pogostokrat sprla, diskutirala in si tudi zapravlila prijateljstvo. Jana o tem našem folklornem svetu ne ve veliko, tako bomo Živano osrečili, saj bomo verjeli vsem njenim razlagam...

(dalje)

Lida Turk

Slovenščina v Gentilejevem času

Dan za dnem se pritožujemo nad pomanjkljivim znanjem slovenščine, nad nezadostno skrbjo za lep jezik, poudarjamo, kako slabo se v svojem materinem jeziku izražajo mladi in manj mladi, celo tisti, ki bi morali v svojem poklicu pomagati do lepega in jezikovno čistega izražanja, do kultiviranega govora. O tem razpravljajo na sejah, ob raznih omizjih, nad napakami se spotikajo v tisku in ob priložnostnih srečanjih. Na delovnem mestu ali v prijateljskem krogu se kar naenkrat znajdemo sredi jamranja nad slabim poznavanjem slovenščine in nad nizko ravno slovenskega govora.

Tema je res aktualna, a ne le v naših dneh, saj so se s tem vprašanjem ubadali v prejšnjem stoletju in še prej. Smo res tako nemarni, da ne zmoremo lepšega izražanja? Morda pa bi lahko iz tega potegnili naslednji zaključek: če je problem še živ in občuten, pomeni, da smo živi tudi mi. Še v dneh, ko so se napovedovali, in tudi prišli, zelo slabi časi, je bila **naša mila slovenska govorica** važna skrb kulturnih delavcev, ki so pri Sv. Jakobu v Trstu ustanovili krožek Odvada: člani so morali plačati globo za vsako tujko ali spakedranko, ki so jo izrekli. In to v letu 1921!

Drobec iz arhiva Ciril-Methodove šole, neizmerne zakladnice vsakovrstnih podatkov o tržaških Slovencih od leta 1888 do 1930, nam nudi kar nekaj namigov za razmišljanje o tem stoletnem problemu. Ravnatelj Andrej Čok je 26. marca 1924, v šolskem letu, v katerem je stopila v veljavo Gentilejeva reforma, naslovil na učitelje okrožnico o poučevanju slovenščine. V mesecu, ki se je iztekal, je bila v mestu ostra volilna kampanja za aprilске volitve: vrstili so se napadi, verbalni in fizični in tudi pri Sv. Jakobu, kjer sta na volilnem shodu nastopila kandidata, je bilo kar vroče.

V tem vzdušju je ravnatelj Čok morda premi-

šljeval, kaj bo s slovenščino čez nekaj let, ko bo Gentilejeva reforma zajela tudi zasebno nekdanjo Ciril-Methodovo šolo. O tem sicer ne zasledimo niti besedice v okrožnici, ki jo je naslovil na učitelje, vendar diha iz natipkanih vrstic velika zaskrbljenost, želja, da se mladi rod opremi s popotnico za prihodnost, za katero ni vedel, kakšna bo, ne koliko bo trajala, a gotovo mu je bilo že povsem jasno, da ne bo lahka.

Trst, dne 26. marca 1924

Spisje je gotovo izmed najvažnejših predmetov ljudske šole. V nekaterih naših višjih razredih pa smo morali žalibog dognati, da naši otroci tako slabo pišejo slovenske sestavke, da se čutim prisiljenega tovariše in tovarišice opozoriti na poučevanje tega predmeta na naši šoli.

Vzrok, da se na naši šoli otroci celo ustno slabo izražajo v svoji materinščini, je gotovo predvsem dejstvo, da naši gojenci, posebno dečki, skoraj edino v šoli govorijo v našem jeziku. Ne ozirajte se pa na to je naša dolžnost, da zastavimo vse svoje moči, da se uspehi v tem predmetu zboljšajo, ker sicer postane obstoj naše slovenske šole nepotreben. Ako nam naši otroci po končanih 7 - 8 letih šolskega obiskovanja ne bodo znali pravilno napisati kratkega pisemca, pravilno popisati šolske sobe, domače hiše, kakega dogodka iz življenja ali kaj sličnega, potem ne vem čemu je naša šola slovenska šola. Ako govori učitelj z otroci skoraj vsak dan po več ur, celih sedem, osem let, ako vsak dan rabi kredo in piše na tablo v pravilni slovenščini skozi celo to dobo, pa otroci po tem učiteljskem trudu ne znajo učitelja toliko posnemati, da bi se znali pravilno izražati ustno in pismeno, potem ne vem čemu ves ta trud. Poznavanje slovenščine pri naših otrocih je naravnost porazno. Imamo na šoli zvezke iz višjih

Trst, dne 23. marca 1924.

Spisuje se gotovo izmed najvažnejših predmetov ljudske šole. V nekaterih naših višjih razredih naše šole pa smo metali žalibog doznati, da naši otroci tako slabo pišejo slovensko besednico, da se čutim prisiljenega tovarišče in tovarišice posebej opozoriti na počevanje tega predmeta na naši šoli.

Vzrok, da se na naši šoli otroci celo ustno slabo izražajo v svoji materinščini, je gotovo pred vsem dejstvo, da naši gojenci, posebno dečki, skrajno slabo v šoli govorijo v našem jeziku. Ne osirajate se pa na to, da naša dolžnost, da nastavimo vse svoje moči, da se vapihi v tem predmetu skrajnejši uspeh postane obstoj naše šole v o v e n s k e šole nepotreben. Ako nam naši otroci po končanem 7 - 8 letih šolskega obiskovanja ne bodo znali pravilno napisati kratkega pisanca, pravilno povesti šolske sode, domače hiše, kaj ga dogodka in življenja ali kaj bližnjega, potem ne vem čemu je naša šola slovenska šola. Ako govori učitelj s otroci skoraj vsak dan po več ur celih sedem, osem letako vsak dan rebi krede in piše na tablo v pravilni slovenščini skoni celo to dobo, pa otroci po tem trudu ne znajo učitelja toliko poslušati, da bi se znali pravilno izražati ustno in pisano, potem ne vem čemu vas ta trud. Končanje slovenščine pri naših otrocih je navednost poravnano. Izmed na šoli zvenka in višjih razredov, ki bi nas bilo vseh sram, če bi jih dobil v roko kdo drugi. Temu moramo odpomoči.

Na šoli imamo nekoliko knjig, dosegel sem nekaj kredita za nabavo novih, pomagajte, da pridobimo šoli še drugih. Skrbite, da dobijo otroci čimveč dobrih knjig v roke. Knjižničarji Vam bodo pomagali, vendar je na posameznem razredniku, učitelju slovenščine, da stori kar more, da otroci vsaj delno slovenskočtivo. Vabujate otrokom veselje do šolanja in posebno veselje do materinščine. Kontrolirajte jih, ako čitajo, pohvalite jih. Nagovarjajte jih da doma, na cesti, med seboj in s stariši govorijo le v svojem jeziku. Določite posamezne tedne, ki jih posvetite popolnoma slovenščini. V višjih razredih vpeljite nekaj dnevnika, otroci naj vpisujejo vanj važnejše dogodke in svoje življenja, učitelj pregledaj to, pohvali, popravi.

Ne očitam nobenemu, da ni doslej vršil vestno svoje dolžnosti, kot voditelj posivljen, da se še z večjo vnaemo popravnost tega dela, naša materinščina je vredna našega truda, naša šola ga od nas zahteva.

Originalno tipkano pismo iz leta 1924.

razredov, ki bi nas bilo vse sram, če bi jih dobil v roko kdo drugi. Temu moramo odpomoči.

Na šoli imamo nekoliko knjig, dosegel sem nekaj kredita za nabavo novih, pomagajte, da pridobimo šoli še drugih. Skrbite, da dobijo otroci čimveč dobrih knjig v roke. Knjižničarji Vam bodo pomagali, vendar je na posameznem razredniku, učitelju slovenščine, da stori kar more, da otroci vzljubijo slovenščino. Kontrolirajte jih, ako čitajo, pohvalite jih. Nagovarjajte jih da doma, na cesti, med seboj in s stariši govorijo le v svojem jeziku. Določite posamezne tedne, ki jih posvetite popolnoma slovenščini. V višjih razredih vpeljite nekaj dnevnika, otroci naj vpisujejo vanj važnejše dogodke iz svojega življenja, učitelj pregledaj to, pohvali, popravi.

Ne očitam nobenemu, da ni doslej vršil vestno svoje dolžnosti, kot voditelj posivljen, da se še z večjo vnaemo popravnost tega dela, naša materinščina je vredna našega truda, naša šola ga od nas zahteva.

V slovenska obzorja in čez...

Mogoče bi vas zanimalo zvedeti, da...

- da se je v gozdovih na Pohorju nad Mariborom po več kot dvajsetih letih spet pojavil medved...
- da je Grško gledališče v Sirakuzi na Siciliji, ki po že dolgi tradiciji uprizarja dela antične dramatik, letos postavilo na oder tragedijo dramatika Sofokla "Trahinke" (bolezen in smrt grškega mitološkega junaka Herakleja)...
- da je danes v Sloveniji več kot 320 cerkva, ki so posvečene Materi božji, s posebno visokim odstotkom v Beli krajini...
- da v Sloveniji imamo najnižjo stopnjo porok v Evropi, da je med najnižjimi tudi rojstev in da je razvez glede na število porok že 50%...
- da v Angliji, deželi stare demokracije, zupa v dnevne medije samo 15 odstotkov prebivalcev, v demokratično bolj zaostali Sloveniji pa več kot 60 odstotkov...
- da je med najredkejšimi pticami Slovenije tako imenovana velika uharica, najredkejša in največja vrsta sove v Sloveniji, ki je najštevilnejša na Krasu in v jugozahodni Sloveniji...
- da so v zadnjem času volkovi pobili po Krasu v Brkinih na Pivškem okoli tristo živali, v glavnem ovac...
- da letos mineva 80 let, odkar je umrl znameniti »triglavski župnik« in zavedni Slovenec Jakob Aljaž, ki je pred 112 leti, ko so nemška planinska društva hotela obvladati slovenske Alpe, na svoje stroške odkupil vrh Triglava in nanj postavil stolp, ki ga danes poznamo kot Aljažev stolp...
- da je od 91.000 uslužbencev STASI-ja, zloglasne tajne policije Nemške demokratične republike, samo eden končal v zaporu...
- da se v Šentjoštu zavzemajo za to, da bi se uvedel beatifikacijski postopek za preprosto kmetico Julijano Kavčič, mater 14 otrok, med njimi 5 ubitih domobrancev...

Aleksander Furlan

Mrvice iz družinske kronike

O svojem nonotu po očetovi strani lahko pišem samo na osnovi otroških spominov, kvečjemu lahko dodam še to, kar so mi pozneje pravili starši, strici in družinski prijatelji.

Nono, po katerem nosim krstno ime, je namreč umrl leta 1943, ko je bilo meni komaj devet let, in zato so spomini nanj spomini otroka. V daljših in krajših odlomkih bom skušal opisati njega in njegovo zgodbo z današnjim gledanjem na tedanje stvari, vendar upoštevajoč takratne razmere.

Nono se je rodil leta 1857 kot najstarejši sin zelo številčne družine v Orehovci pri Šent Vidu v zgornji Vipavski dolini. Še zelo mlad fant, pravzaprav štirinajstleten deček, je prišel v takratni Trst, ki je bil v polnem razcvetu, gospodarskem in kulturnem. Za Slovence, živeče v Trstu in okolici, je bil tisti čas zlata doba, za vse je bilo polno dela, zaslužka in priložnosti.

Prvo zaposlitev, ali eno med prvimi, je našel v konjušnici na Miramarskem gradu, prav gotovo ne kot delovodja, ampak kot vajenec-pomočnik v konjskih hlevih. Kljub zelo skromni zaposlitvi je njegovo ime še zapisano v tedanjih seznamih uslužbencev na gradu.

Tukaj se mi ponuja priložnost, da napišem nekaj besed o izvoru priimka Furlan, tako kot so mi povedali starši, predniki in še drugi, ki je najbolj logično razmišljanje o tej stvari, vsaj za zgornjo Vipavsko dolino.

Od kod prihaja ta priimek na Vipavsko (ki je v teh krajih zelo razširjen), je več domnev, nikjer pa, vsaj meni ni znano, ni nič napisanega, še manj kaj zgodovinsko utemeljenega.

Najbolj logična med vsemi domnevami je ta, da so v srednjem veku razne kuge morile po cele vasi takrat še tlačanov gospodarjev zemlje. Zemljo pa, da kaj nese, je treba obdelovati in prav zaradi pomanjkanja delovnih rok so graščaki in razne cerkvene ustanove doseljevali v že skoraj prazna naselja nove ljudi. Večji del teh iz Furlanije, delno tudi iz drugih krajev, prihajali pa so

vsi z ene in iste strani, z zahoda, iz kraja, ki so mu že takrat rekli Furlanija, torej za domačine so bili ti novi prišleki vsi Furlani.

Prihajali so reveži, do take mere revni, da še svojega priimka niso imeli, poleg osebnega imena, enostavno so jih nazivali kar Furlani in ta naziv je ostal še pozneje, do danes, zapisan kot priimek.

Pred leti sem nekje bral, menda v podlistku Primorskega dnevnika z naslovom »Mlini na Vipavskem«, imena pisca se žal ne spominjam, da so ti Furlani v glavnem, izjeme so sicer možne, ostali reveži še nekaj generacij. V vsaki vasi tistega področja, če je bil kdo revež, če ni njegovo bivališče imelo niti dimnika na strehi in je dim uhajal kar skozi okna in vrata, se je tak revež pisal skoraj gotovo Furlan.

Tako stanje se je nadaljevalo, delno zboljšalo, vendar se je zavleklo vse do prve svetovne vojne; tako pravi avtor podlistka. Prepričan sem, da ni pretiraval, vsaj po tistem, kar so mi pravili nonoti in drugi ljudje doma v tistih krajih.

Ti ljudje so se tekom let razkropili na vse kraje, največ, kot je naravno, po današnji Sloveniji in tja, kjer še danes živijo Slovenci. Priimek Furlan je tako postal slovenski priimek.

Domnevo o načrtnem priseljevanju v zgornjo Vipavsko dolino potrjuje dejstvo, da je ta priimek malo preveč razširjen, da bi priseljevanje potekalo naravno. Na pokopališčih nekaterih vasi pod Nanosom beremo priimek Furlan na polovici nagrobnih kamnov, kar gotovo ne odgovarja naravnemu širjenju in rasti tega priimka.

Iz te Indije Koromandije, kjer se ni cedil med z dreves, je prišel nono, sem že povedal, komaj štiri-

Greta l. 1898 (levo); »bendima« (trgatev): "Moj oče je na vozu v črni majci" (desno).

najstleten deček v Trst, ki je bil neprimerno bolj slovenski, kot je današnji, zaradi tega se je v njem dobro znašel in se lotil vsakega dela, tudi najtežjega.

Leta so tekla, ne vem, koliko let je bil zaposlen na Miramaru. Za njim sta prišla še dva mlajša brata, vsi trije so se skušali osamosvojiti in dvema je tudi uspelo, nonotu na Greti, bratu Antonu pa na Katinari v Rovtah. Oba sta si kupila nekaj zemlje z malo hišico, s časom večala posestvo in z večanjem družine še bivališče.

Naš nono je kar dobro napredoval, znan med tržaškimi Slovenci in tudi drugod kot dober pridelovalec vina in zelenjave ter živinorejec za daleč naokoli znano osmico »pri Šandrotu«.

Na stara leta, imel jih je že blizu osemdeset, je upravljanje in vodenje »mandrije« prepustil sinu, mojemu očetu Alojziju – Gigitu, sam pa se posvetil bolj vnukom, posebno tistim, rojenim v hiši.

Danes lahko rečem, da se je znal prikupiti otrokom, zato sem ga imel rad. Bil sem med najmlajšimi vnuki in med nama se je razvilo neko tiho zaveznitvo, saj je že od nekaj znano, da se priletni ljudje in otroci dobro ujemajo in razumejo.

Nono je rad hodil na božje poti – romanja in večkrat me je vzel s sabo, za družbo, je pravil. Najrajši je romal v Log pri Ajdovščini 15. avgusta in v Koper za sv. Nazarija. V Log je šel z vlakom, v Koper s parnikom »Vettor Pisani«, tako je bilo ime majhnemu parniku, ki je povezoval obalna mesta Istre s Trstom.

Takrat je bilo romanje čisto nekaj drugega, kot je danes, ko vedno bolj postaja podobno turistični ekskurziji z glavnim ciljem – dobrim kosilom. Spominjam se, da so za nonotovo romanje imele ženske v hiši že dan prej precej dela, pripraviti je bilo treba hrano za na pot, ponavadi sardone ali pohanega zajca, zaviti vse to v primeren neprepustni papir, ker je nono vse to vtaknil v velik žep svoje jope, okrtati in zlikati nonotovo obleko in belo srajco in še marsikaj.

Na kraju romanja je bila prisotnost pri veliki sv. maši občutena in obvezna. Ob uri kosila si je naročil taler-krožnik juhe z rezanci in pol litra črnega vina, če sem bi zraven še oranžado ali kaj primernega za otroke, in povlekel iz žepa, kar so mu ženske doma pripravile. Najprej je napital mene, da sem dal mir, šele potem si je nalil v juho pol kozarca črnine in v miru kosil, stvar je bila urejena brez velikih stroškov.

V Koprju, proti večeru, je bila na vrsti še kakšna osmica na uro, plačalo se ni na liter, ampak na uro, to je seveda prišlo prav dobrim pivcem, kar ni veljalo za našega nonota, ki se ga je prav kmalu nalez, nikoli ni preveč vztrajal pri tem.

Ko se je vrnil z romanja v Koper, se je odvijal v hiši poseben prizor, bom povedal zakaj. Njegov najmlajši sin je imel ženo po rodu iz Istre, kar ni gotovo še velik greh, ta žena pa je bila zelo jezična in prepirljiva, to je že greh, drugače pa je bila še kar dobra ženska; iz družine ga je ob povratku domov moral vprašati, ob njeni prisotnosti sicer, če je bilo v Koprju dosti ljudi. Odgovor je bil, da zelo malo ljudi, Istranov pa vse polno. Ta šala je imela vsakokrat glasne posledice s kakšnim »neumnim starcem«, z vsemi drugimi »norci«, ki mu nasedajo in nič ne razumejo. Na eni strani malo slabe volje, na drugi pa smeh.

Kot pravi kmet in gospodar je obiskoval razne sejme, recimo v Sežani in v že omenjenem Logu, in tam marsikaj kupil: sadike zelja, sadno drevje, trte, orodje in še druge stvari za domačo rabo in uporabo, vedno je tudi prinesel kaj otrokom.

Neki večer je prišel domov s semnja s klobukom malo po strani, kar je bilo znamenje posebne dobre volje, v rokah ni imel ničesar, kar se nam je zdelo čudno. Otroci smo ga radovedno spraševali, če je kaj prinesel, in nič, da ni prinesel nič, ker je pozabil, vseeno smo vrtali vanj, dokler se ni te igre naveličal in nam namignil, naj pogledamo v žep njegove suknje.

V žepu se je nekaj premikalo in še toplo je bilo, potegnili smo ven to reč in kaj? Bil je majhen prašiček, komaj rojen, eden tistih, ki se med vsemi zadnji rodijo, postržek smo mu pravili, ki nikoli ne najdejo svojega seska pri materi, ker so drugi bolj hitri in močni.

Takoj smo mu postlali v škatli za čevlje, mu dali stekleničko mleka z dudo in tisti večer je bilo vse polno dela z njim, veselja ni bilo ne konca ne kraja.

Kar celo zimo je ta živalca preživela za ognjiščem, škoda, da je rastel in ni bil več majhna živalca, spomladi je moral v hlev kakor vsi drugi prašički.

Vseeno smo ga pogosto obiskovali, spustili na prosto, da nam je sledil po dvorišču in se na travniku z njim igrali, kot se po navadi igrajo otroci s psičkom. Zrasel je in dosegel skoraj dvesto kilogramov teže.

Konec te povesti je, da še noben prašič ni umrl od starosti.

K nam je prihajal pomagat pri delu na njivi sosed, uslužbenec pri splošnih skladiščih v pristanišču, Magazzini generali, zelo priden in delaven človek; postal je že domač, da smo ga otroci klicali za strica. Nekaj je gotovo moralo biti narobe v njegovi družini, večkrat je bil žalosten in potr. Vsakokrat, ko se je to dogajalo, je vprašal nonota, naj mu prod

četrt litra žganja, da se bo opil in obesil. Žganje je zmeraj dobil, in še zastonj, obesil pa se ni nikoli.

Slučajno sem ta pogovor med njim in nonotom enkrat slišal tudi jaz, zelo sem se ustrašil in prosil nonota, da naj mu ne daje žganja, šel za njim v klet, ga vlekel za hlače, da ne, naj mu ne daje nobenega žganja. Pobožal me je po glavi in povedal, da sosed to pravi in počenja že dolgo let, žganje spiye, se dobro naspi in drugi dan je spet dober. Če se bo slučajno res obesil, ne bo hudega, saj se ne bo obesil visoko, samo za par prstov od tal, nič več.

Te zadnje besede so me takoj pomirile, da sem celo nesel žganje sosedu na mizo, ki je ta čas čakal v kuhinji.

Nono je zelo rad šel za botra, krstnega ali birmanškega ni bilo važno. Če je le kdo bil dober sosed ali prijatelj, mu ni nikoli odrekel te usluge, vedno mu je bil na razpolago in »držal« k birmi ali h krstu njegovega otroka.

Vse to sem zvedel pozneje, ko sem že odrasel. V pogovorih s sosedi in še z drugimi ljudmi, od Rojana do Barkovelj, mi je marsikateri pravil o nonotu botru, in stvar me je začela zanimati.

Zdelo se mi je čudno, da je tako rad trosil denar za razne zlate verižice in ure, začel sem spraševati te nekdanje njegove birmance in krščence, naj mi pokažejo botrovo darilo, taka je namreč danes navada, in takrat? Kakšna navada je bila takrat, so povedali ti že priletni birmanci in se na široko smejali.

Nikjer ni bilo nobenih zlatih ur ali verižic, to so takrat počenjali samo bogati. Nono je nabral »škartoc« – vrečko fig in jih dal birmancu kot darilo, po končanem birmanju so šli vsi skupaj s starši v gostilno na porcijo sardonov in liter vina in vse je bilo v redu.

Razlika med današnjim in takratnim birmanjem je še precejšnja, danes se vse lesketa v zlatu, če kdo zmore ali ne, denarja ne manjka, samo nekaj podpisov je potrebnih zanj.

Nonotov pogreb leta 1945.

V mojih otroških letih so prihajale na Greto razne zelo številne družine Ciganov – Romov s svojimi konjskimi vpregami in pokritimi vozovi, to se je dogajalo do leta 1943, potem so jih Nemci preganjali in niso prišli več.

Utaborili so se na praznih neobdelanih zemljiščih za nekaj dni, nenadoma, kot so prišli, ponoči ali zelo zgodaj zjutraj, pa so ravno tako odšli. Večkrat je za njimi kaj zmanjkalo, stanovalci bližnjih hiš so marsikdaj za njimi nekaj pogrešali, Bog ve kaj, kakšno kokoš, perilo in rjuhe na sešilu in take malenkosti. Nič hudega, saj vemo, da Romi niso nikoli imeli smisla za lastnino, posebno za tujo. Taka je bila navada, in je še, Ciganov, po novem Romov.

Kjer so se po navadi utaborili, je bila neka dolga večstanovanjska hiša, tej dolgi hiši bi danes rekli vrstna hiša, z dolgim balkonom, podobnim kraškemu ganku; balkon so stanovalci imeli v skupni uporabi, tekel je vzolž cele zgradbe, precej širok in pokrit. Hiši smo pravili »koracata«, ker je zaradi cele vrste dimnikov spominjala na tovrstno vojno ladjo.

Pod tem balkonom je bila nekakšna »ciganska podružnica«, razen spomladi in poleti. Pozimi, z mrazom in z močno burjo, je bilo pod tem balkonom zavetje skoraj prijetno, in tam se je rodilo precej Romčkov.

Romke so prihajale k nam prosit za vrečo slame ali sena, da bo porodnica ležala na mehkem, nič drugega niso hotele. Domače ženske, mama in tete, so jim ponujale majhno toplo sobo, da bi tam rodile, nikoli niso tega sprejele, ker pravi Rom, so povedale, se mora roditi na prostem, samo tako bo ostal prost celo življenje. Slamo so vsakokrat dobile in šle postlat porodnici.

Svoje otroke so krstili, vsaj tako so pravili Romi, ne vem, katere veroizpovedi so bili, katoliške, mogoče pravoslavne, ker so prihajali tudi iz pravoslavnih dežel. Nikoli jih niso krstili na Greti, obred so opravljali v drugih krajih, kjer se je zbralo več družin skupaj na praznovanju, in so tam imeli svoje duhovnike.

Pravili so mi, da k običajnemu krstu so dodali še nekaj svojega, izrazito romskega, vdahnili so otroku svoj način dojemanja življenja z besedno formulo: »Bog ti ne daj rasti, ako nimaš krasti.« Kaj in koliko je resnice v tem, res ne vem, to vejo samo oni. Romi so prihajali po večini iz vzhodne Evrope, iz Ogrske in še bolj daleč, iz krajev, kjer je bila reja konj zelo razvita in razširjena, tam so kupili kakšnega dobrega, včasih manj dobrega konja, ga pripeljali v naše kraje in ga tu prodali s precejšnjim dobičkom.

Neki Rom, možak z velikimi brki, ki je že dolgo prihajal na Greto s svojo družino, je ponudil nonotu takega konja, nono ga je pregledal, preizkusil, koli-

ko vleče s polnim vozom kamenja, mu pogledal zobe, pretipal noge itd., zdel se mu je v redu in ga je kupil.

Ko sta se z Romom poslavljala, mu je ta v pozdrav rekel: »Sandro, glej konja, ker konj ne bo gledal tebe.« Kaj je hotel s tem reči Rom in kaj je razumel nono? Razumel je, naj kot gospodar pazi in lepo ravna s konjem, Rom pa je mislil čisto nekaj drugega – kar je sicer nono razumel doma, samo malo prepozno.

Romove besede so bile kar v redu, saj je pri bolj natančnem pregledu in ob čudnem obnašanju živali opazil, da je ta slepa. Stekel je do spodnje Grete, kjer so pred eno uro še taborili Romi, o njih pa ni bilo več ne duha ne sluha, v kakšno smer so odšli ni vedel nihče. Roma z velikimi brki nismo nikoli več videli.

Konja je nono kmalu prodal, z izgubo seveda, Romi pa od takrat niso bili pri nonotu več tako cenjeni kot partnerji v kupčijah, in to ne zaradi rasizma.

Svoj god 26. avgusta za sv. Aleksandra škofa (danes ni več na koledarju) sva z nonotom praznovala skupaj. Navsezgodaj sem tekel v njegovo sobo mu voščiti, za kar je bil zelo vesel.

Vzel je denarnico iz žepa, na mizi napravil dva kupčka drobiža, samih kovancev, enega porinil proti meni: »Ta je zate,« je dejal, »drugi je zame.« S tem mi je povedal in dokazal, da sva oba enaka, vsak ima svojo polovico. Lepo se mi je zdelo in pravično ne glede na vrednost mojega kupčka, itak nisem poznal vrednosti denarja. Po kupčku sem bil enak nonotu in samo to je bilo važno!

Po navadi sem se v nonotovo sobo kar zaletel, opozorilo staršev, naj vsakokrat potrkam, ni dosti zaleglo, zmeraj se je tako strašno mudilo.

Neko jutro, ob takem hitrem vstopu, me je čakalo presenečenje. V sobi je bila ženska, ki je nisem poznal. Obrnem se, da stečem proč, ko slišim za sabo glas, ki mi je bil dobro znan: »Kam greš uatrek, pride nazaj.« Zgodilo se je, da sem prvič in gotovo zadnjič videl nono brez naglavne rute in je nisem prepoznal.

Nona si je dala ruto na glavo in spet je bilo vse v redu in prav.

Pri nas je kot najemnik stanoval v novi hiši, tako smo ji rekli, neki gospod Curri z družino, po rodu so

Domače dvorišče (kuort) na Greti.

bili iz Puglie, zelo dobri ljudje. Gospod Curri je prišel z juga kot italijanski vojak, na soški fronti pa je leta 1917 dezertiral, pribežal v Avstrijo, v Trst, in verjetno si je s tem rešil življenje.

Po prihodu Italije v naše kraje in še fašizma na oblast se mu ni obetalo nič dobrega, dezertar pač, za fašiste je bil izdajalec svoje domovine. Curri se je takoj znašel; da mu bo lažje, se je vpisal v fašistično stranko in res, odpustili so mu greh dezertarstva, dobil je službo in še fašistično uniformo zraven. Zadnje je sprejel verjetno brez velikega navdušenja. Zahajati pa je moral, obvezno in v uniformi, na razne »ra-

dune« – zborovanja stranke in tam poslušal dolge govorce.

V mestu so bile tista leta gostilne zelo številne in, kozarec tukaj, kozarec tam, Curri je prihajal domov napit in povrhu še navit od dolgih govorov, ki jih je poslušal na Velikem placu.

Poln kozarcev korajže in po tolikih spodbudnih besedah se je kar mimogrede ustavil pod oknom nonotove sobe in kričal, da bo vse Slovence zapodil v Ljubljano, da bo zažgal hišo, pel, v resnici se je drl z »Giovinezza«, fašistično himno in podobno.

Nono se seveda ni prikazal na okno, prikazala pa se je prav kmalu in gotovo njegova žena gospa Rosa Curri, ga ozmerjala, da naj ga bo sram za tako obnašanje, mu prisolila še kakšno klofuto in ga spravila spat. Drugi dan je bilo vse lepo in prav, kakor da bi se nič ne zgodilo.

Čez nekaj časa so se stvari ponovile, tedaj pa v obratni smeri. Nono ni hodil na »radune«, kje pa, v kozarec pa je rad pogledal in kakšen krat prihajal domov v rožcah. Takrat se je on ustavil pod oknom Curriev družine, jim žugal, da je ta zadnja noč, ko lahko prespijo pod njegovo streho, da jih je sit, da mu je vsega zadosti, da jih bo jutri kar vrgel na cesto itd.

Ravno tako smo morali mi nonota miriti in krotiti na lep način, brez klofut, da smo ga peljali domov. Tudi njemu naslednji dan ti dogodki niso pomenili več nič.

Z našim nonotom nam ni bilo nikoli dolgčas, taki in podobni prizori so se ponavljali dolgo let, pravzaprav do njegove smrti.

Družina Curri je stanovala pri nas 35 let, kar pomeni, da so oni ostali še naprej, nono pa se je preselil, za stalno, na »Kunčevo njivo« v Barkovlje (pokopališče).

Dragocene priče dogajanj od leta 1968 do današnjih dni

Pogovor s Sergijem Pahorjem o zbornikih Študijskih dnevov Draga

Zborniki Drage so vesten spremljevalec Študijskih dnevov Draga. Izdaja jih Društvo slovenskih izobražencev od leta 1968. V njih dobimo celoten potek Drage – nastope predavateljev in diskusijo – pa še s fotografskim gradivom so opremljeni. Konec avgusta je izšel zbornik lanskih študijskih dnevov, 160 strani obsegajoče delo z naslovom *V vrtincu družbenih sprememb*. Kaj več o tej publikaciji in o njeni zgodovini smo vprašali organizatorja Drage in predsednika DSI-ja Sergija Pahorja.

► *Koliko zbornikov je izšlo? Kako so izhajali? So se v teh štirih desetletjih spremenili?*

► Zbornikov je toliko, kolikor je Drag oziroma dva manj, ker jih prvi dve leti nismo tiskali. Zdaj jih je že za pravo zbirko, ki predstavlja dragoceno pričevanje o obdobju, pomembnem za manjšino in narod. To je priča, da se vsi nismo pustili zaslepiti od totalitarizma in da smo kljub temu ostali zvesti narodnim vrednotam. Zborniki izhajajo redno v poletnih mesecih neposredno pred naslednjimi študijskimi dnevi. Grafična podoba se je stalno spreminjala, ker je zbornik izhajal kot priložnostna publikacija, saj začetno nismo načrtovali zbirke. Postopoma se je obogatil s slikovnim gradivom, tako da nam zbornik nudi tudi nekakšno fotokroniko Drage. Od leta 1988 je pri pripravi zbornika začela sodelovati založba Mladika, ki je pred nekaj leti v celoti prevzela izdajo.

► *Značilnost zbornikov je tudi ta, da objavljajo Drago v celoti, tudi prost govor debate – zakaj taka izbira?*

► Prvotno smo objavljali samo predavanja, kmalu pa smo se odločili, bilo je leta 1975, da priložimo še veren zapis diskusije, vendar prav takrat smo se morali zateči v ciklostiliran tisk, ker denarja za tiskarno preprosto ni bilo. Živo se še spominjam, kako je Danilo Pertot, ki je bil gonilna sila »tiskarske tehni-

ke«, organiziral množično akcijo za sortiranje listov, ki so potem sestavljali knjigo. Ponavadi se je to dogajalo v najtoplejših poletnih dneh... Debato smo začeli objavljati zato, da smo dokazali, kako ima na Dragi vsakdo prost dostop do mikrofona. To je bil nekakšen »speakers corner« v Hyde Parku, večkrat je bilo vmes tudi kakšno zmedeno govorjenje, vendar v temeljih svobodno, v duhu pravega dialoga, za katerega smo se vedno zavzemali.

► *Kakšno je zanimanje za zbornike danes? Kdo sega po njih?*

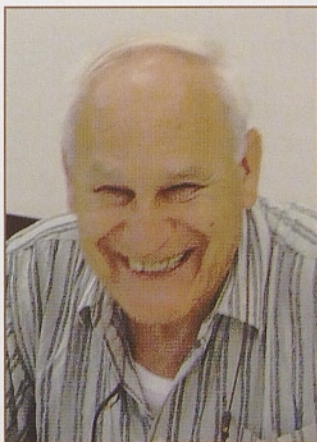
► Zanimanje je nekoliko upadlo, ker zborniki (kot sama Draga) nimajo več značaja skoraj ekskluzivne opozicije kot nekoč, vendar pa jih mnogi radi berejo, ker dajejo možnost resničnega preverjenja misli in stališč predavateljev in diskutantov. Nekateri, ki so

jih odkrili pozno, so pokupili kar po več letnikov hkrati.

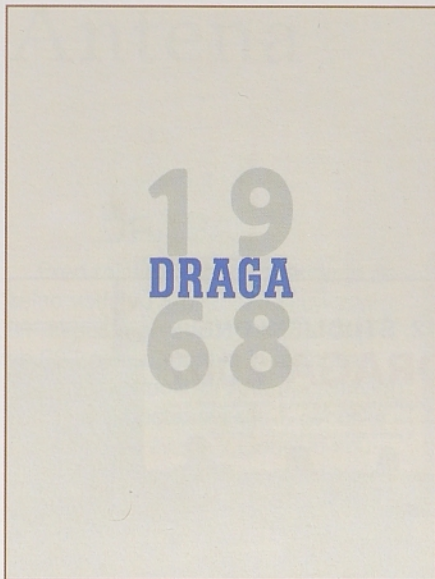
► *Kateri je njihov pomen?*

► Pomenov je lahko več, eden pomembnejših je gotovo ta, da dokazujejo pogum predavateljev iz matice, na katere oblast doma gotovo ni gledala s simpatijo.

► *Mislite nadaljevati po tem konceptu ali ga boste spremenili? Bo treba v prihodnosti Drago oziroma*

Sergij Pahor (foto KROMA).

Od leve: prvi zbornik leta 1968, jubilejni zbornik ob osamosvojitvi Slovenije in zbornik leta 2006.

zbornik spremeniti?

► Mislim, da je Draga potrebna novih prijemov in na tem zdaj delamo.

► *Od leta 1966 se je na političnem, kulturnem in socialnem področju veliko spremenilo. Ali je na podlagi teh zbornikov že kdo skušal raziskati razvoj duha na Slovenskem?*

► Čeprav imajo nekatera predavanja nesporno in trajno vrednost, druga pa odsevajo bolj duh časa in prostora, v katerih so nastala, ni bil, vsaj kolikor nam je dano vedeti, storjen še noben poskus globalne ali parcialne ocene o vsebini teh zbornikov. Morda se bo zdaj vendarle našel kdo, ki bo brez idejnih in političnih obremenitev obdelal to več tisoč strani obsegajoče gradivo.

ČRTO • POD ČRTO • POD ČRTO • POD ČRTO • POD ČRTO • POD ČRTO •

Proslave in stvarnost

Bilo je v nedavnih septembrskih dneh, ko so se na Primorskem druga za drugo vrstile proslave v počastitev 60-letnice vrnitve Primorske k matični domovini. Ob pogledu na TV zaslon eno samo vihanje zastav, lepi ali manj lepi kulturni sporedi, ognjevitvi govori o preteklosti, pa tudi o sedanjosti in prihodnosti, prava množica proslav, ki je človeka navdajala z mislijo, da so bile nekatere organizirane v polemiki z drugače mislečimi. A pustimo to. V oči nas je zbudilo nekaj drugega, kar smo brali v tistih dneh. Šlo je pravzaprav za manjšo, skoraj nepomembno zadevico, ki pa je po našem mnenju pokazatelj neke stvarnosti, ki s tistim septembrskim domoljubnim in narodno-osvobodilnim izprsanjem ni bila ravno na isti valovni dolžini. Ob pregledovanju fotokronike trgatve po različnih primorskih krajih v Primorskih novicah je oko pozornega bralca naletelo tudi na didaskalijo, v kateri je bil opis neke briške družine vinogradnikov, ki so grozdje trgali tudi na italijanski strani, za pisca didaskalije kar na COLLIU. Stvar je na videz nepomembna, a nazorno kaže, da je tista znamenita primorska zavest marsikdaj le fasada, ki jo v naših krajih, in to na obeh straneh meje, dvignemo, ko želimo polemizirati z Ljubljano, ki Primorcev ne razume, je zagledana sama vase, povrhu vsega pa jo vodi še "belogardistična" vlada. Ko pa je potrebno se dokazovati tudi na kaki drugi ravni, takrat žal tudi Primorci tako kot drugi "kontinentalni" Slovenci marsikdaj odgovemo in tudi za nas postane Tržič Monfalcone, Viden pa Udine, Brda na italijanski strani meje pa, kot že rečeno, Collio. Mi pa pridno delamo naprej proslave, na katerih se, razen svetlih izjem, lotevamo raje lastnih rojakov in stalno govorimo o belogardistih, izdajalcih, preštevanju kosti idr. Ne bi raje svojih energij usmerili v dosledno poimenovanje naših krajev s slovenskimi imeni?

Študijski dnevi Draga 2007

foto KROMA

foto KROMA

Pogled na udeležence pod šotorom (levo); okrogla miza »Manjšina v očeh opazovalcev«: Sergij Pahor, Peter Brumen, Darka Zvonar Predan in Anton Rupnik (desno).

foto KROMA

foto KROMA

Okrogla miza o priključitvi Primorske (levo): Renato Podberšič, Tamara Pečar Griesser, Ivo Jevnikar, France Kralj in Egon Pelikan; desno: Robert Petkovšek in Marijan Kravos.

foto KROMA

foto KROMA

Martin Breclj in Tine Hribar o stanju duha na Slovenskem (levo) in še en pogled na udeležence med nedeljskim predavanjem (desno).

Antena

SPOMIN NA SLAVKA URŠIČA

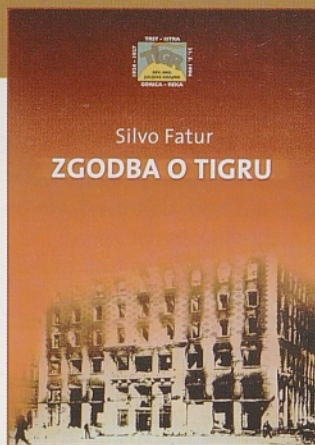
Pred rojstno hišo v Kobaridu je deželno vodstvo Slovenske skupnosti 30. avgusta priredilo komemoracijo ob 60-letnici ugrabitve in izginotja časnikarja in politika Andreja (Slavka) Uršiča. O soustanovitelju Slovenske demokratske zveze v Gorici in souredniku tednika Demokracija, ki je postal žrtev jugoslovanske politične policije, je govoril Ivo Jevnikar. Pela je vokalna skupina Vrh sv. Mihaela pod vodstvom Mateje Černic, zastopstvo SSK pa je položilo venec pred spominsko ploščo. Jeronovo rodbino je zastopal edini še živeči Uršičev brat Tonči s svojci.

UMRL JE CIRIL PELICON

V Kopru je 21. septembra umrl nekdanji tigrovec in partizan Ciril Pelicon. Rodil se je 12. avgusta 1925 v Lozicah, zelo mlad stopil med tigrovec, leta 1942 pa med partizane v Vojkov vod. Po vojni je študiral na vojaški akademiji v Beogradu in ostal v vojski do leta 1956, nakar je doštudiral pravo in si ustvaril družino. V Kopru je dolgo vodil borčevsko organizacijo, bolelo pa ga je zamolčevanje TIGR-a in preganjanje njegovih pripadnikov, tako da je bil med pobudniki postavitve spomenika tigrovskemu gibanju na Nanosu in ustanovitve Društva TIGR leta 1994. Leta 2003 je objavil kritične spomine Po Vojkovih poteh, Spomini kurirja Rada.

60-LETNICA NAGODETOVEGA PROCESA

Ob 60-letnici zloglasnega političnega procesa proti Črtomirju Nagodetu, Borisu Furlanu, Ljubu Sircu, Angeli Vode, Francu Snoju in drugim soobtožencem je bilo v Ljubljani in po televiziji več spominskih pobud. V Vi-teški dvorani v Muzeju novejšje zgodovine so 27. septembra o Nagodetovem procesu spregovorili direktor muzeja Jože Dežman, časnikarka in raziskovalka Alenka Puhar in ekonomist ter publicist Ljubo Sirc, ki je edini med obtoženci še živ, a tudi živahno delaven.

80-letnica TIGR-a

Ob letošnji 80-letnici ustanovitve TIGR-a je Društvo za negovanje rodoljubnih tradicij organizacije TIGR Primorske 7. septembra pripravilo akademijo v Sežani. Slavnostni govornik je bil pisatelj Boris Pahor, spregovorila pa sta tudi pokrovitelj proslave, predsednik vlade Janez Janša, in predsednik društva Marjan Bevk, ki je poskrbel še za scenarij in režijo.

Društvo TIGR je ob obletnici izdalo knjigo Silva Faturja Zgodba o Tigru, nekaj mesecev pred tem pa knjigo Vere Brgoč Žejška tigrovska trojka in njen čas.

V ZNAMENJU SKAVTSKE STOLETNIČE

Številne pobude ob stoletnici ustanovitve skavtizma so tudi v Trstu in Gorici, podobno kot po vsem svetu, doživele vrh 1. avgusta zjutraj, ko so sedanji in nekdanji skavti in skavtinje obnovili obljubo. V Trstu je bilo to na griču Sv. Justa, v Gorici v Ljudskem vrtu. Obakrat je bila med prireditelji Slovenska zamejska skavtska organizacija.

Devet pripadnikov SZSO in članica taborniškega Rodu modrega vala so se tudi udeležili jubilejnega 21. svetovnega skavtskega jamboreja v Angliji.

SZSO je poleti priredila devet taborov: po dva tržaška in enega goriškega za volčiče in volkuljice, izvidnike in vodnice ter roverje in popotnice, čemur je treba prišteti še udeležbo predstavništva na jamboreju in pa skupine iz snujoče se veje iodosrskih skavtov na mednarodnem taboru v Karniji Alpe Adria Jamborette.

Stoletnici skavtizma, še posebej pa zamejskima organizacijama tabornikov RMV in skavtov SZSO je posvečen tudi letošnji Galebov šolski dnevnik 2007-2008, ki ga je uredil Igor Gabrovec.

VELIKI UMETNIŠKI PODVIGI

P. MARKA RUPNIKA IN CENTRA ALETTI

V Dravljah v Ljubljani je bilo 7. oktobra že tradicionalno jesensko srečanje prijateljev Centra Aletti iz Rima. Med somaševanjem je pridigal p. Marko Rupnik. S člani ateljeja Aletti se je ravno vrnil iz Fatime, kjer je ta primorski jezuit, teolog, slikar in Prešernov nagradenec ustvaril kar 500 kvadratnih metrov velik mozaik v absidi nove bazilike Sv. Trojice, ki so jo ravno zgradili za 90-letnico Marijinih prikazovanj.

P. Rupnik bo s sodelavci v kratkem položil mozaik tudi na pročelje bazilike v Lurdu, nato pa jih čaka orjaški podvig še v tretjem romarskem središču, ki ga letno obiskujejo milijoni vernikov, v baziliki sv. patra Pija v kraju San Giovanni Rotondo.

PRENOVLJENA NEDELJA

Koroški verski tednik Nedelja, ki je lani praznoval 80-letnico in katerega glavni urednik je Hanzl Tomažič, je v jesensko sezono stopil v novem formatu in z novo grafično obliko. Prenovljena je tudi njegova spletna stran, ki vsebino povzema tudi v nemškem jeziku.

UMRL JE DR. JOŽE RANT

Slovenci v Argentini so izgubili markantno osebnost, filozofa, teologa, zgodovinarja in esejista dr. Jožeta Ranta. Umril je 23. avgusta v Buenos Airesu. Rodil se je 16. februarja 1931 v Kranju, maja 1945 pa se je njegova družina umaknila na Koroško in potem v Argentino. Vstopil je v slovensko begunsko semenišče in bil leta 1956 posvečen v duhovnika. Nato je doktoriral iz teologije in delal kot profesor na katoliških šolah in v drugih cerkvenih ustanovah. Leta 1965 in potem spet 1975 je prosil za vrnitev v laiški stan, kar je dosegel leta 1976. Do upokojitve leta 1995 je predaval humanistične vede na več univerzah. Leta 1991 je doktoriral iz filozofije. Objavil je vrsto učbenikov in razprav v španščini.

Po letu 1987 se je dr. Rant vrnil tudi v slovensko skupnost in se uveljavil z razpravami, recenzijami in kritičnimi zapisi v reviji Meddobje in raznih listih. Uredil je monumentalni Zbornik dela v zvestobi in ljubezni 1948-1998, ki na 800 straneh govori o 50-letnem življenju povojne emigracije v Argentini. Leta 2003 je izdal gradivo iz zapuščine svojega brata, javnega delavca in časnikarja Pavleta v knjigi Pavle Rant, To sem bil, Prispevki k zgodovini slovenske politične emigracije. Že hudo bolan je napisal še knjigo na 380 straneh Slovenski eksodus 1945, ki so jo vezali ravno na dan njegove smrti. Z ženo je pripravil tudi njen španski prevod, v ZDA pa so oskrbeli angleškega. Vse tri knjige naj bi potomcem političnih emigrantov in široki javnosti odgovorile na vprašanje: Zakaj ste šli v begunstvo?

VILENICA

Od 5. do 9. septembra se je zvrstil niz pobud v okviru 22. mednarodnega literarnega festivala Vilenica. Osrednjo temo o cenzuri in samocenzuri je nakazal že naslov Kdo se boji resnice literature? Posebno pozornost so letos posvetili pisanju v irščini in slovenski ustvarjalnosti na Hrvaškem.

Nagrado Vilenica je prejel makedonski dramatik Goran Stefanovski, ki ta čas živi v Angliji, kristal Vilenice poljski pesnik, esejist in prevajalec Piotr Sommer, pisateljsko štipendijo Srednjeevropske pobude pa Marjana Kijanovska iz Ukrajine.

59. MARIJANSKI SHOD

Procesijo na 59. Marijanskem shodu na Opčinah je 9. septembra vodil tržaški škof msgr. Evgen Ravignani, ki je nato v cerkvi tudi vodil somaševanje slovenskih tržaških duhovnikov in pridigal. Pel je združeni zbor Zveze cerkvenih pevskih zborov pod vodstvom Edija Raceta. Tudi letos so bili vidno prisotni skavti in skavtinje v krojih ter narodne noše.

SEMINAR ZA ŠOLNIKE

Letošnji že 42. seminar za slovenske šolnike v Italiji se je začel 4. septembra v Kulturnem domu v Trstu, in sicer v znamenju veselja zaradi razvoja šolstva v Benečiji, a tudi zaskrbljenosti zaradi številnih težav na Tržaškem in Goriškem, začevši s pomanjkanjem vodstvenega osebja.

JANEZ GRADIŠNIK 90-LETNIK

Veliki ljubitelj slovenskega jezika in kulture, prevajalec (Joyce, Mann, Musil...), praktični jezikoslovec (6 priročnikov!), pisatelj in urednik Janez Gradišnik je 22. septembra v Ljubljani obhajal 90-letnico. Gre za enega zadnjih pričevalcev predvojnega katoliškega gibanja, ki mu je pripadal v krščansko-socialistični različici v krogu Edvarda Kocbeka, kateremu je med redkimi ostal zvest do konca ter mu uredil tri knjige. Pisal je že v Dejanje in urejal danes precej zamolčano pluralistično in demokratično usmerjeno revijo Prostor in čas (1969-74).

ŠOLA V ŠPETRU

V Špetru se je 12. septembra začel pouk v prvem razredu nove dvojezične nižje srednje šole, ki sodi v državni večstopenjski zavod s slovensko-italijanskim dvojezičnim poukom, doslej najdragocenejši sad zaščitnega zakona za Slovence, še prej pa odločne volje tamkajšnjih družin, šolnikov in slovenskih organizacij. Dijakov v I. razredu je 16, na osnovni šoli je 110 učencev (v 1. razredu jih je 20), v vrtcu 62, skupno torej na vsem zavodu 188 mladih.

KRVODAJALCI V SOVODNJAH

V Sovodnjah je krajevno krvodajalsko društvo praznovalo 30-letnico. O velikem doslej opravljenem delu poroča dvojezični zbornik, ki so ga 31. avgusta predstavili predsednik društva Štefan Tomsič, dolgoletni bivši predsednik Branko Černic in urednik Vlado Klemše. Praznovanje so obogatili odbojarski turnir, 2. septembra pa maša, slovesnost v domačem Kulturnem domu in podelitev priznanj zaslužnim članom.

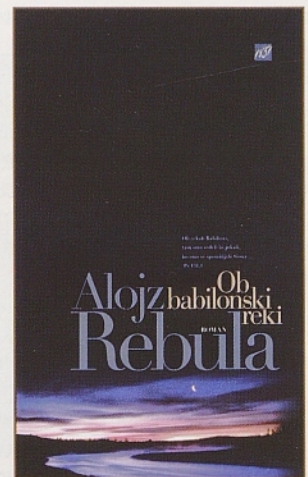
KOGOJEVI DNEVI

28. mednarodni festival sodobne glasbe Kogojevi dnevi se je začel 31. avgusta v Kanalu. Ob 5. obletnici smrti so se s komornim koncertom Ansambla Gaudeamus, ki ga vodi Aleksandar Spasić, poklonili skladatelju Danetu Škerlu. Zelo odmeven in kritičen govor je imel pisatelj Saša Vuga.

Rebula in Kos

Mohorjeva družba je 12. septembra v Ljubljani predstavila novi leposlovni deli, pesniško zbirko jezuita in misijonarja na Japonskem Vladimirja Kosa Temnogozdni akordi in roman tržaškega pisatelja Alojza Rebule Ob babilonski reki.

Rebula se je lotil tagičnega obdobja naše zgodovine, epiloga državljanske vojne s poboji in begunstvom, in iskanja resnice o takratnem dogajanju in njegovih vzrokih.

DNEVNIK FRANCETA PERNIŠKA

V knjižni zbirki inštituta Studia Slovenica je v Ljubljani izšlo dragoceno pričevanje: France Pernišek, Moj begunski dnevnik 1945-1949. Gre za dnevniške zapiske, ki jih je avtor, po vojni znani javni delavec v Argentini France Pernišek (1907-1990), začel pisati 4. maja 1945 še v Ljubljani, potem pa je z njimi nadaljeval na poti v begunstvo na Koroško, v taboriščih v Avstriji, na poti na ladjo v Genovo in vse do prihoda v Buenos Aires 5. februarja 1949.

Vodja inštituta Studia Slovenica prof. Janez Arnež je besedilo opremil z uvodom, avtorjevo kratko avtobiografijo, opombami, angleškim povzetkom in fotografskim gradivom. Uklonil se je želji avtorjevih svojcev in nekaj besedila izpustil, delno pa je upošteval tudi redigirano različico dnevnika, ki jo je avtor objavljaval v Duhovnem življenju v Buenos Airesu v letih 1985-90.

Na razmišljanje prof. Arneža v uvodu, ali je še kak povojni politični begunec pisal podoben dnevnik, pa je treba spomniti na zelo podroben dnevnik, ki ga je – sicer v angleškem prevodu svojega sina Johna – dolgo objavljaval v Ameriški domovini v Clevelandu Anton Žakelj in je na voljo tudi na spletnih straneh.

SPREMEMBE NA PRIMORSKEM DNEVNIKU

S 1. oktobrom je postal odgovorni urednik Primorskega dnevnika v Trstu Dušan Udovič. Nasledil je Bojana Brezigarja, ki je stopil v pokoj in je vodil časopis zadnjih 15 let.

ZGODOVINSKI SLOVAR SLOVENIJE

Pri ameriški akademski založbi Scarecrow Press je izšla druga izdaja nekakšne enciklopedije o Sloveniji Historical Dictionary of Slovenia. Prva izdaja je izšla leta 1996, sedanja dopolnjena izdaja pa ima 618 strani. Delo sta sestavili ameriški univ. prof. Leopoldina Plut Pregelj in Carole Rogel.

KSKJ

Nekdanja Kranjsko slovenska katoliška jednota, bratska zveza in zavarovalnica, ki je bila ustanovljena 2. aprila 1894 v ZDA, se od 1. januarja letos uradno imenuje KSKJ Life, American Slovenian Catholic Union.

RAI ukinitil poročila v tujih jezikih, tudi v slovenščini

Italijanska državna radiotelevizija RAI je s 1. oktobrom nehala pripravljati radijska poročila v tujih jezikih, ki jih je na kratkih valovih oddajala več kot 70 let. Namesto vsakodnevnih petnajstminutnih poročil v 26 jezikih, med njimi v slovenskem, ki jih je bilo moč poslušati na vseh celinah, bo RAI International pripravljala le še poročila v angleščini in francoščini, ki jih bo oddajal v svojem običajnem radijskem programu na srednjih valovih, uvesti pa namerava tudi podobna poročila v španščini.

Vodstvo RAI je to odločitev utemeljilo z dejstvom, da so kratki valovi zastarela tehnologija, ki sta jo že izpodrinila satelit in internet. Z ukinitvijo oddajanja so ostali brez novic iz domovine tudi italijanski izseljenci, vsaj tisti, ki nimajo možnosti poslušanja italijanskega radia prek satelita ali interneta.

Podobne radijske servise za tujino poznajo v številnih državah, med najbolj znanimi so ameriški Voice of America, nemški Deutsche Welle in britanski BBC World Service. Večina jih je v zadnjem desetletju skrčila program, vendar ne tako korenito kot RAI. BBC World Service je denimo konec leta 2005 ukinitel deset redakcij, med njimi slovensko, obdržal pa je oddaje v jezikih, ki so jih ocenili kot strateško pomembne, na primer arabščino, ruščino in albanščino.

NABREŽINA SKOZI STOLETJA

Ob stoletnici Javne ljudske knjižnice v Nabrežini je Slovensko kulturno društvo Igo Gruden iz Nabrežine po desetletju poskrbelo za izid druge, dopolnjene izdaje zbornika Nabrežina skozi stoletja, ki šteje 366 strani in ga je napisalo več avtorjev. Novo izdajo je uredila prof. Vera Tuta.

KNJIGA O ARH. ALEŠU PRINČIČU

Že 22. junija so v Vidmu predstavili prvo knjigo iz niza Generazione di mezzo (Srednja generacija), ki je posvečen arhitektom severovzhodne Italije. Protagonist prve knjige je arh. Aleš Prinčič, po rodu iz Krmina. Rodil se je leta 1958 v Vidmu, kjer ima tudi svoj studio. Iz arhitekture je najprej diplomiral v Ljubljani, nato je delal v Vidmu in Firencah, ponovno diplomiral v Benetkah, nato je bil na ljubljanski univerzi asistent, nakar je magistriral in dosegel naslov docenta. Knjiga Alessio Princic architetto, ki jo je napisala Claudia Persi Haines, predstavlja njegove dosedanje arhitekturne dosežke.

NOVI SEDEŽ SLOVENSKEGA VELEPOSLANIŠTVA V ZDA

Slovenski zunanji minister dr. Dimitrij Rupel je 28. septembra v Washingtonu odprl povsem obnovljeni sedež slovenskega veleposlaništva, ki ga ta čas vodi amb. Samuel Žbogar. Med 500 udeleženci so bili poleg zastopnikov ameriških oblasti številni ameriški Slovenci. Med njimi je bila tudi demokratska zvezna senatorka iz Minnesote Amy Klobuchar. Zapela je mlada slovenska sopranistka Sabina Cvilak, ki je takrat nastopala z washingtonsko opero, ki jo vodi Placido Domingo. Na ogled so bila še dela 24 slovenskih sodobnih umetnikov.

Rojak s Tržaškega kipar in slikar Bogdan Grom, ki živi v New Jerseyu, pa je veleposlaništvu daroval kip iz nerjavečega jekla Straža iz leta 1968, ki zdaj stoji pred poslopjem.

UMRL JE STANKO JEREBIČ

V Argentini je 19. septembra po dolgi bolezni v 77. letu starosti umrl javni delavec Stanko Jerebič. Bil je priljubljen gledališki igralec in režiser.

Glas naših zborov

Zveza cerkvenih pevskih zborov iz Trsta je izdala 5. številko svojega almanaha Glas naših zborov. Obsežno publikacijo je 25. septembra predstavil Saša Martelanc na večeruna Opčinah, ki ga je vodil predsednik ZCPZ Marko Tavčar, olepšal pa nastop dekliške skupine Vesela pomlad pod vodstvom Mire Fabjan.

TOMAŽIČEV SIMPOZIJ

V papeškem zavodu Slovenik v Rimu je bil od 11. do 14. septembra že 25. zgodovinski simpozij, tokrat posvečen mariborskemu škofu Ivanu Tomažiču (1876-1949). Na sporedu je bilo 30 referatov.

Urednik dr. Edo Škulj pa je predstavil zbornik lanskega srečanja Torošev simpozij, ki prinaša veliko gradiva o povojnem položaju na Primorskem.

STIČNA

V Stični je bilo 15. septembra vse-slovensko versko srečanje mladih, tokrat že 26. po vrsti. Somaševanje je vodil in pridigal mariborski pomožni škof msgr. Peter Štumpf. Udeleženci, ki jih je bilo 7.000, so se razdelili v številne delavnice.

POSEBNI BATALJONI

Mlada zgodovinarica Sara Perini z Opčin pri Trstu je pripravila drugo, izpopolnjeno izdajo študije o posebnih bataljonih. Prva je izšla leta 2004. Knjigo sta založila Knjižnica Pinko Tomažič in tovariši in pokrajinsko vodstvo borčevske organizacije ANPI.

MERKÜJEV ZBORNIK

V Prešernovi dvorani Slovenske akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani so 20. septembra predstavili dvojno številko revije Inštituta za slovenski jezik Jezikoslovni zapiski, ki je kot Merkùjev zbornik posvečena 80-letnici tržaškega jezikoslovca, etnologa in glasbenika Pavleta Merkùja. Jubilarntu na čast je 23 domačih in 23 tujih avtorjev iz 13 držav objavilo v zborniku 42 razprav.

TEHARJE

V Spominskem parku Teharje je bila 7. oktobra obletna spominska slovesnost za povojne žrtve komunizma, ki sta jo pripravili Nova slovenska zaveza in teharska župnija. Somaševanje je vodil celjski škof dr. Anton Stres. V pridigi je poudaril, da so žrtve imele in še imajo pravico do temeljnega človeškega spoštovanja in časti, pravico do dobrega imena, pravico do groba in pravico, da veljajo za nedolžne, dokler se jim krivda ne dokaže. Zato je tudi odločno protestiral proti »podli besedni zvezi preštevanje kosti«. »Kdor si še danes drzne uporabljati te besede,« je dodal, »ni dojel grozote povojnega zločina in mu z omalovaževanjem tega, kar se je zgodilo, pravzaprav pritrjuje.«

Po maši je bil kulturni program. Spregovorila sta Blaža Cedilnik in prof. Justin Stanovnik. Pel je župnijski pevski zbor sv. Jožefa v Celju, ki ga vodi Simon Jager.

UMRL JE SKLADATELJ CIRIL KREN

V Buenos Airesu v Argentini je 4. septembra umrl skladatelj in dirigent Ciril Kren. Rodil se je na Plešivem v Brdih 29. septembra 1921, v Argentino pa je prišel z valom primorskih emigrantov leta 1937. Tam se je glasbeno izobrazil in uveljavil, saj so njegova dela veliko izvajali. Pisal je samospeve, simfonične in zborovske skladbe. Vodil je tudi več slovenskih zborov.

Govor Vasje Klavora na bazovski gmajni.

Bazovica 2007

Ob 77-letnici ustrelitve bazoviških junakov so na osrednji proslavi 9. septembra na bazovski gmajni spregovorili predsednik odbora za proslave Milan Pahor, predsednik deželne svete Furlanije-Julijske krajine Alessandro Tesini, podpredsednik državnega zbora Republike Slovenije Vasja Klavora in predsednik hrvaškega društva v Trstu Damir Murković.

Milan Pahor je tudi napisal študijo Bazovica, ki je izšla v dvojezični knjigi z angleškim povzetkom.

Na ostalih proslavah so letos spregovorili še Luana Grilanc na grobu junakov, Damijan Terpin v bazovski cerkvi po zadušnici, ki jo je daroval župnik Žarko Škerlj, in Aleksij Križman pred spomenikom v Kranju.

Boj proti veri

Naslovnica brošure.

Razstava obravnava obdobje, ko je v Sloveniji za katoliško Cerkev kot "sovražnika številka ena" komunističnega režima veljalo popolno brezpravje. To je bil čas ideološkega in policijskega nasilja. Najbolj odmeven je bil zažigalni napad na škofa Antona Vovka v Novem mestu leta 1952. V omenjenem obdobju se je 429 duhovnikov znašlo na zatožni klopi, 339 jih je bilo

Peter Križaj, obsojen in usmrčen leta 1946.

V Muzeju novejšje zgodovine v Cekinovem gradu v Ljubljani so 5. septembra odprli dokumentarno razstavo *Boj proti veri in Cerkvi (1945-1961)*. Skupno so jo pripravili Arhiv Republike Slovenije, Nadškofijski arhiv Ljubljana, Muzej novejšje zgodovine Slovenije in založba Družina. Njena avtorica je zgodovinarica dr. Tamara Pečar Griesser, z njo pa je sodelovala vrsta strokovnjakov, pričevalcev ter hranilcev dokumentov in predmetov v zvezi z obravnavano snovjo.

Blagoslov križa na Škrlatici leta 1935.

kaznovanih z zapornimi kaznimi, enajst s smrtno kaznijo, ki je bila v štirih primerih izvršena. Članice oz. člane nekaterih redov so izgnali. Izrečenih je bilo nad 1400 upravnih kazni. Veliko premoženja Cerkve in posameznih redov je bilo zaplenjenega. Mnogi cerkveni objekti so bili porušeni. Tisk, dobrotelnost, vzgoja in druge dejavnosti so bile prepovedane ali ovirane.

ZNANSTVENIKI IN GOSPODARSTVENIKI

Svetovni slovenski kongres je prve dni oktobra priredil v Ljubljani odmevno 5. Konferenco slovenskih znanstvenikov in gospodarstvenikov iz sveta in Slovenije.

GROBIŠČA HRVATOV

Letošnja nova razkritja v zvezi s povojnimi grobišči Hrvatov na slovenskih tleh so spodbudila izid nove, trijezične knjige na to temo, ki sta jo napisala dr. Mitja Ferenc in Želimir Kužatko z naslovom *Prikrivena grobišta Hrvatov u Republici Sloveniji - Prikrita grobišča Hrvatov v Republici Sloveniji - Hidden Croatian Mass Graves in the Republic of Slovenia*. V Zagrebu jo je na 199 straneh izdala organizacija Počasni bleiburški vod.

60 LET VINCENCIJEVE KONFERENCE V TRSTU

Slovenska Vincencijeva konferenca v Trstu se je 27. septembra spomnila svoje 60-letnice z mašo v Zavodu šolskih sester pri Sv. Ivanu, ki jo je daroval tržaški škof msgr. Evgen Ravignani. Med mašo in po njej je pel zbor Kraški cvet, ki ga vodi s. Karmen Koren, nagovora pa sta imela duhovnik Dušan Jakomin in predsednik Vincencijeve konference prof. Aldo Stefančič.

BORIS PAHOR V LEGIJI ČASTI

Vročitev visokega francoskega odlikovanja tržaškemu pisatelju prof. Borisu Pahorju je bila 27. septembra v Ljubljani. Za viteza Legije časti ga je razglasila veleposlanica Chantal de Bourmont.

SLOVESNOST V MOZLJU

Vsako leto je na zadnjo nedeljo septembra med ruševinami cerkvice Sv. Krvi v Mozlju na Kočevskem kmemoracija za padle in pobite pripadnike slovenske nacionalne ilegale, zlasti za ujetnike iz Grčaric, ki so jih na tistem območju pomorili septembra 1943. Svoji in prijatelji so ruševine uredili v spomenik. Letos je bila slovesnost 30. septembra. Po polaganju venca ob častni straži Slovenske vojske in ob petju kvarteta iz Ribnice je mašo daroval kočevski župnik Anton Gnidovec, nakar je govoril časnikiar Ivo Jevnikar iz Trsta, ki je na željo prirediteljev obudil spomin na primorski upor proti raznarodovanju in fašizmu, ki se je začel pred 80 leti. Spored je vodil dr. Boris Kravanja.

Ocene

KNJIGE

PETER ZALOKAR SLOVENIJA, TE POZNAM?

Ogledi naravnih in kulturnih zakladov Slovenije

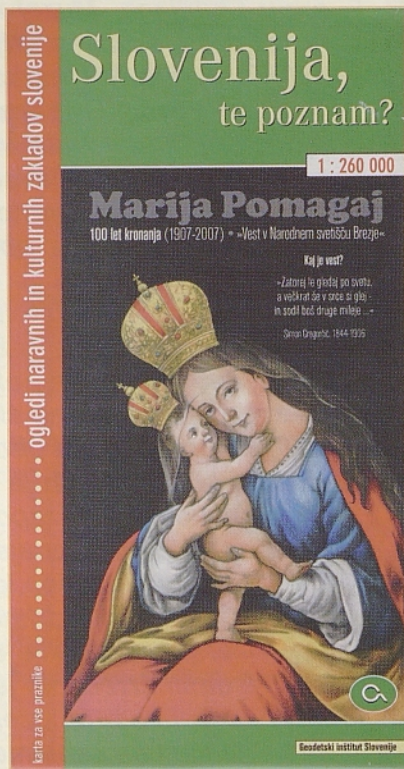
Izdelava karte 1:260.000

Geodetski inštitut Slovenije,
Ljubljana, Makarenko d.o.o.
(2. popravljena in dopolnje-
na izdaja)

Slovenija je polna in bogate naravne dediščine. Prostrana polja, tekoče vode in jezera, gozdovi, visoke gore ter živa narava, rastlinstvo in živalstvo, predstavljajo nepogrešljivi zaklad naravnih vrednot. Ljudje so od nekdaj odhajali v naravo, pastirji tudi na planine in visoke gore. Tako so bil pohodi sprva nuja za preživetje in trgovanje. V sedanjem času pa so izleti tudi moda.

Pred stoletji so pričeli z romanji k velikim svetiščem, kasneje pa tudi na manjše in višje vrhove k postavljenim znamenjem, ki dandanes predstavljajo kažipote za planince in druge potnike. Nedeljska in druga srečanja ob njih so prav gotovo najpomembnejša zaradi druženja starih prijateljev in novih znancev. Raznih znamenj, postavljenih v spomin in opomin, je ob planinskih poteh zares zelo veliko. Samo cerkva, ki predstavljajo že od daleč najbolj viden kažipot ali pogosto tudi končni cilj, je v Sloveniji približno toliko, kot je visok naš najvišji vrh Triglav (2864 m).

Na zemljevidu *Slovenija, te poznam so*, verjeli ali ne, vrisane prav vse cerkve na Slovenskem. Na blede osnovi zemljevida so z racionalno simboliko to tudi uspeli. Z ločeno simboliko so označene župnijske in podružnične cerkve ter kapele. Pri vseh je zapisano tudi ime, komu je svetišče posvečeno. Ker je cerkva, posvečenih sv. Mariji, sv. Ani, sv. Miklavžu in sv. Mihaelu na Slovenskem največ, so le te pobarvane s posebej za to določeno

Dve verziji zemljevida "Slovenija, te poznam?"

no barvo. Večja romarska središča pa so označena s posebnim simbolom. Kar pa je še posebej zanimivo, so cerkvene zgradbe označene še s posebno barvo z ozirom na čas njihove izgradnje: romanski slog do l. 1400, gotski slog do l. 1600, barok do l. 1800 in kasneje nove zgradbe. Posebej so označeni tudi samostani in nekateri vidnejši križevi poti. Večja mesta, kjer bi bila gostota podatkov le prevelika, so ob robu karte natisnjene povečave le teh. To je prav gotovo vodnik po najbolj razširjeni slovenski planinski poti.

Na zemljevidu najdemo še več podatkov za kulturne in zgodovinske spomenike. Mednje sodi po nekaj sto gradov, graščin in dvorcev na Slovenskem, za katere so podatki vzeti iz *Krajavnega leksikona Slovenije* in knjige *Vsi gradovi na Slovenskem* Ivana Jakiča. Približno toliko je tudi spominskih sob in muzejev. Na zemljevi-

du so označeni tudi nekateri turistični podatki, kot so razgledni stolpi in razgledišča, toplice in turistične kraške jame, planinske kočice in gostišča, slapovi in rečni izviri, narodni in regijski parki ter spomeniki oblikovane narave. Posebej pa je predstavljeno Geometrijsko središče Slovenije v Spodnji Slivni pri Vačah.

Ciril Velkovrh

SLOVENC V LAŠKEM SKŠRD Tržič, 2005

Večkrat nam pridejo v roke priložnostne publikacije, ki opisujejo zgodovino posameznih krajev, pa tudi sedanjosti utrip slovenskega življa v njih. Ena od najlepših takih knjig je zbornik *Slovinci v Laškem*, ki ga je z letnico 2005 izdalo Slovensko kulturno, športno in rekreativno društvo Tržič. Uredila ga je že pokojna Bernardka Radetič, ki je

bila prva predsednica tega društva. Zbornik je posvečen njenemu spominu.

V uvodnem delu so objavljeni spodbudni zapisi, ki so jih prispevali predstavniki krajevnih oblasti. Svoje študijske izsledke in gradivo pa je prispevalo osem avtorjev. Prvi od njih, goriški zgodovinar Branko Marušič, je tako povzel srž tega zbornika: »Kaj pravzaprav obsega Laško, kdaj se v javnosti prvič pojavi to krajevno ime na ozemlju ob širšem ustju Soče, od kod in od kdaj toponim Tržič, kakšen gospodarski in kulturni vpliv so imeli Tržič ter sosednji kraji v ravnini na slovensko okolico na obronkih zahodnega Krasa? Taka in podobna vprašanja se zastavljajo piscu uvodne besede v zbornik, ki naj slovenskemu in italijanskemu bralcu predstavi območje Laškega. S tem imenom ga Slovenci označujejo zadnje čase, Kraševci so ga pa tako poimenovali že dolgo pred tem. Italijanska javnost pa ga pozna tudi kot Bisiacaria oziroma Terriorio...«

Kar zadeva področje starejše zgodovine, je na večino teh vprašanj v svojem prispevku Slovenci na Tržiškem odgovoril italijanski zgodovinar Maurizio Puntin. Ta je s filološko metodo rekonstruiral tisti del krajevnega zgodovine, ki v poročilih ni opisan in v arheoloških ostankih ni izpričan. Iz analize dendronimov, toponimov in antroponomov je raziskovalec črpal podatke o prisotnosti Slovencev na tem ozemlju. Za obravnavano obdobje, ki gre od 7. do 17. stoletja, prinaša mnogo novih ugotovitev. Eno od Puntinovih razkritij zadeva prav ime Tržič. Verjetno si nismo predstavljali, da bi utegnili to ime segati v 14. stoletje, kot nam prepričljivo dokazuje ta avtor v naslednjem odlomku: »Prav v tem času je verjetno nastalo slovensko ime utrjenega mesteca, Tržič, s pomenom 'majhen trg'. Z gotovostjo vemo, da sega ime vsaj v pozni srednji vek, saj nemški kalk imena iz 15. stoletja, Neuenmärklein, 'nova mala tržnica', izvira prav iz slovenskega jezika... Zanimivo je, da je nemško govoreče prebivalstvo zabeležilo in prevedlo slovensko ime utrjenega mesteca, ne pa romanskega, čeprav je bil pomen tega povsem razumljiv.« V opombi k tej trditvi je avtor navedel, da bi nemško ime kraja prav lahko priredil po imenu Monfalcone, ker je v

nemških deželah več krajev z imeni, izpeljanimi iz samostalnika, ki pomeni 'sokol'. Po obsegu in izvajanju je Puntinova študija osrednji članek zbornika. Razveseljivo je, da je do navedenih izsledkov prišel italijanski raziskovalec. Njegovo študijo je v slovenščino prevedla Katja Vončina.

S prispevkom Vlada Klemšeta se zgodovinsko ugotavljanje prisotnosti Slovencev v Tržiču in Ronkah nadaljuje še za obdobje 18. in 19. stoletja. Ta avtor je svojo raziskavo oprl na podatke iz krstnih in drugih knjig župnije sv. Ambroža v Tržiču ter župnije sv. Lovrenca v Ronkah. Po imenih in priimkih krščenih otrok je sklepal o njihovi narodni pripadnosti. Peter Radečič pa se ukvarja s tržiško zgodovino v 19. stoletju, od leta 1814, ko je bil Tržič dokončno dodeljen Avstriji, do leta 1915, ko se je odprla soška fronta, ki je potekala prav preko tržiškega sodnega okraja. Gre za zanimiv članek, ki prikazuje industrijski vzpon tega teritorija, najprej na tekstilnem področju, nato pa še na področju ladjedelništva, kemije in elektrotehnike. Vzporedno s tem razvojem se je povečalo prebivalstvo Tržiča, ni se pa povečalo število njegovih slovenskih prebivalcev.

Kot zgodovinarica in šolnica obravnava Marta Ivašič prizadevanje tržiških Slovencev za slovensko šolo, leta 1913. V opombi k prispevku avtorica omenja, da je to le »prvi del obsežnejše raziskave, ki še poteka in bo posvečena, kot je bilo prvotno načrtovano, predvsem obdobju od leta 1945 do leta 1957. Tema in tudi gradivo sta med raziskovanjem razkrila nepričakovano bogastvo, tako da je tu obravnavano le dogajanje okrog leta 1913.« Vsekakor dobi bralec informacijo o slovenskem šolstvu na tem področju, med bogatim fotografskim gradivom pa naleti tudi na nasmejane obraze učencev in učiteljev slovenske šole v Tržiču in Ronkah iz prvega poveljnega časa in iz zadnjih let.

V sestavku z naslovom Tržič v boju za svobodo obravnava Milan Pahor dogajanje iz obdobja narodnoosvobodilnega boja. Poleg že znanih dejstev o organiziranosti OF na Primorskem in o aktivistih iz Laškega najdemo v tem prispevku manj znano vest, da so v zimi 1941-1942 italijanske vojaške oblasti na skrivaj pokopavale na tržiškem pokopališču talce, ki so jih obsodili in usmrtili v Ljubljani. To je zdaj

razvidno tudi iz napisa na grobnici žrtev.

Karlo Mucci piše o Slovencih v Laškem po drugi svetovni vojni. To je pravzaprav zgodovina njihovih kulturnih društev. Leta 1945 je bilo v Ronkah ustanovljeno društvo Jadran, v Tržiču pa društvo Triglav. V petdesetih letih prejšnjega stoletja sta ti društvi zamrli. Leta 1964 je bilo v Ronkah ustanovljeno prosvetno društvo Srečko Kosovel, ki je delovalo deset let. Omenjene so tudi pobude in dejavnosti, ki so potekale zunaj društvenih okvirov, prikaz pa se konča z orisom društva Jadro, ki uspešno deluje od leta 1987.

Zadnji članek je izpod peresa Bernardke Radetič in obravnava ustanovitev Slovenskega kulturnega, športnega in rekreativnega društva Tržič, to je društva, ki je ta zbornik izdalo. Naj za zaključek navedemo njeno misel, ki izraža filozofijo in program tega društva: »Vsebinsko in simbolično najpomembnejši uspeh društva ... je, da se nismo zaprli v ozek krog, ampak smo se od vsega začetka predstavili tudi someščanom italijanske narodnosti, ki so prav preko društva spoznali našo skupnost.« To naravnost razodeva tudi dvojezičnost v zborniku, ki je koncipirana v nekem naravnem prehajanju iz enega jezika v drugega in ne v doslednem prevajanju celotnega besedila.

Omeniti je še treba, da prinaša knjiga v nekakšnem žepu na platnici posnetek starega zemljevida, na katerem so evidentirana krajevna in ledinska imena slovenskega izvora.

Marija Cenda

MARIJ ČUK ZIBELKA NEBA IN DNA

Nebo in dno. In dolga lestev vmes, po kateri se pesnik vzpenja do zvezd, lovi iskreče zublje in jih spreminja v verze, kot lastovica poleta med oblake in lovi sanje, jih izsanja in pada na dno, v usta stlači pesek, se greje ob ognju dna in okuša še trzanje podzemlja.

Če nebesom in dnu dodamo še zibelko, se dokopljemo do naslova pesniške zbirke Zibelka neba in dna, ki jo je napisal pesnik, pisatelj in dramatik Marij Čuk in jo je v letošnjem letu izdalo Založništvo tržaškega tiska. Pesnik že v naslovu napoveduje

dvojno naravo svojih pesmi, ki vzklijejo iz protislovnih razsežnosti. Po eni strani se poigrava s svetlobnimi občutji, se muza prividom blagosti, iz mozaika stvarnosti izbira žlahtne podobe, hkrati pa zbuja v bralcu kruta ozaveščanja o nenehnih neodložljivih porazih, ko z ironijo ojači občutke nemoči, med verze vsaja utrinke noči, razočaranja in globoke osamelosti.

Spevni, sklenjenih pesmi s harmonično vsebinsko primesjo, v katerih pesnik stopa s celim korakom na svetla pobočja bivanja, je v pesniški zbirki najmanj. Pesem Met kopja spada med najbolj značilne primerke. Lirski subjekt postane izkušen metalec kopja, ki meče svoje srce onkraj potoka, vzpostavlja mostove, premaguje noči, se grebe za nova jutra in išče celo vezi z onostranstvom. Lirski subjekt zastavlja tako svoja najpristnejša bivanja v vzhicene žlahtnosti srca, katere mu nadpovprečno zaupa. Podobna občutja izrazi pesnik v pesmi Valovi, kjer poudari neverjetno silo valov, ki imajo sposobnost prelevitve, ko lahko v hipu postanejo hlap ali bela pena. S svojo močjo premagujejo temnine morij in dospejo celo do oceana. Tako skozi življenje plava tudi pesnik sam, ko svoj vsakdan usmerja v vode nemirnih večnosti.

Soočanje lirskega subjekta z ljubezensko motiviko sproži nov val svetlih pesniških stvaritev, v katerih pesnik ustvari bleščeči vzorec lirskih podob iz najsvetlejših metafor, ki razkazujejo pestro paletu zvokov, barv, razpoloženj in sanj, kot bi le ljubezen človeka lahko zapeljala v noro lepoto bivanja. Ljubezen ni povezana z občutji idilične večnosti, temveč zadobi s svojo o-mamno čutnostjo preobražujočo moč, ki pesnika tudi duhovno spodbuja, sprošča, polni s pozitivno energijo, krepki z avtentičnimi impulzi, očisti zamorjenosti in odstrani plesnive zatonlosti. Zato se pojavlja kot sinja struga gibanja. V pesnika pronica kot kapljica, ki prodira preko ožilja v grlo, vrača izgubljena upanja, očisti življenje kačjih strupov, v puščavah ustvarja zelenice, zariše obraz jutra in daje modri no nebu.

V večini pesmi sta prisotna oba tematska kroga, saj v soglasno duhovno klimo vriva pesnik razglasja, temne misli in nestalnosti. Ubrana doživetja izpodbijajo občutki nelagodja, žalosti in potrnosti. Slednji so rojeni iz sape

težkih oblakov, vdani črninam, padanju in brezvetrju. V teh dimenzijah je pesnik vdan siffovskemu početju, kot sejalec sipa svoje jalovo seme po kamnih, kjer se posuši, strohni, ne vzklije v nova življenja. Dnevi bežijo skozi sito, v soncu se nabirajo solze, zvezde padajo z neba in v človeku se drug za drugim nabirajo porazi, ki ga pahnejo na dno.

V razpetostih dna se izgublja tudi moč besede, meri daljave in stvarnost preusmerja v dim. V pesmi Minevanja beseda obvisi, ne zmore govornice rdeče lave, odmeva motno kot ščemenje v zraku. Lirski subjekt jo zamenjuje z molkom, priporoča se govornici zemlje, predvsem pa zaupa tišini in slepoti, kajti le v molku so zaznavne sledi boga.

Čukova pesniška zbirka Zibelka neba in dna prikazuje človeka iz dvojne perspektive, nebeške vizije spodmika filozofija Blatnega dola, kjer se sanje sušijo in želje cvrčijo na prevratno žgoči skali. Obkrožen s porazi človek čaka na senco smrti. Pesnikov lirski subjekt se skozi izkušnje pribija z okrnjeno dimenzijo sentimenta. Njegova čustvena razsežnost ima namreč omejeno moč, saj zaznamujejo čustva le krhka doživetja, drobne slutnje srca, fragmente srčnih predanosti, ki ne držijo življenja za vajeti. Zato se pesniški lik srčni vzhiceni nikoli ne prepusti, raje sledi dvomečemu in izpodbijajočemu razumu, ki z ironijo oklesti doživetja, kot bi bile prave silnice življenja vsajene nekje drugje, onkraj srca.

Vilma Purič

CIRIL VELKOVRH GLEJ, KAKO LEP JE TA NAŠ SVET

**Besedila ob razstavah
fotografij naravne in kulturne
dediščine s poti po Sloveniji
Ljubljana, Družina, 2007**

Ciril Velkovrh je po upokojitvi sprva prehodil Slovensko planinsko pot, ki vodi od Maribora prek Pohorja in vseh najvišji in najlepši naših gora na Triglav, od tod pa se spusti pri Ankaranu do obale Jadranskega morja, ki je po besedah papeža Janeza Pavla II, kot jih je povedal v Postojni, 18. maja 1996, na svoj 76. rojstni dan, »naše odprto okno v svet 3. tisočletja«. Ob

Platnica knjige

poti je fotografiral naš gorski svet, gore in doline, vode in rože. Kasneje pa je poiskal in fotografiral tudi v krajih, skozi katere poteka ta pot, vseh 350 verskih znamenj od cerkva in kapelic do križev in drugih obeležij, ki predstavljajo vredni del naše kulturne dediščine. Podobno delo je opravil še ob Aljaževi in Slomškovi poti, v nekaterih občinah in župnijah ter manjših in večjih krajih (v mestni občini Ljubljana je 65 cerkva, v Brdih 50 itd). Od leta 1997 do konca leta 2005 je postavil 300 manjših in velikih razstav v domovini in tujini.

Pri odpiranju razstav so slavnostni govorniki, med katerimi so bili različni kulturni delavci, mojstri fotografije, umetnostni zgodovinarji, akademski slikarji in kiparji, akademiki, duhovniki in celo škofje, pripovedovali o lepotah slovenske pokrajine, ki je nesporno med najlepšimi deželami na svetu, in o kulturnih vrednotah fotografiranih objektov.

Avtor je v knjigi GLEJ, KAKO LEP JE TA NAŠ SVET zbral besedila tistih 73 govorov, ki so jih slavnostni govorniki tudi napisali pri odprtjih razstav njegovih fotografij naravne in kulturne dediščine s poti po Sloveniji. Z opravljenim delom je spoznal, da še vedno veljajo Cankarjeve besede iz črtice Kurent : ... Nazadnje mu je ostalo polno prgišče lepote; razsul jo je na vse štiri strani, od štajerskih gorc do strme tržaške obale ter od Triglava do Gorjancev, in je rekel: »Veseli ljudje bodo živeli tod. ...«

Te lepote naše domovine bi radi ponudili in sliki in besedi tudi tistim Slo-

vencem, ki sami ne morejo opraviti tako dolge in naporne poti.

Janez Gril

(Knjigo lahko naročite tudi na avtorjevem naslovu: Ciril VELKOVHRH, 1000 Ljubljana, Zihlerlova c. 10 / VI, tel. št. (040) 258 992, e-pošta ciril.velkovrh@amis.net)

**MILAN DOLGAN
DR. METOD TURNŠEK,
UREDNIK IN ČASNIKAR
Mladika, Trst, 2007**

Pri tržaški založbi Mladika je letos izšla več kot 300 strani obsegajoča knjiga, katere namen je predstaviti in ovrednotiti publicistiko Metoda Turnška. Pisatelj, narodopisec in duhovnik Turnšek je v povojnem času več kot deset let deloval na Tržaškem. Prav gotovo se ga mnogi starejši bralci spominjajo kot profesorja slovenščine na nižji gimnaziji pri Sv. Jakobu v Trstu, drugi pa se morda spominjajo uprizoritve njegove zgodovinske drame "Država med gorami" na Repentabru.

Metod Turnšek se je rodil leta 1909 v Budini pri Ptujju. Krščen je bil za Konrada, ime Metod je dobil, ko je vstopil v cistercijski red v Stični. Do začetka druge svetovne vojne je bil urednik verskih glasil Kraljestvo božje in Božji vrelci. Kot liturgist je prevedel v slovenščino katoliški misal. Po koncu vojne se je za kratek čas umaknil v samostan na Južnem Tirolskem, potem pa se preselil v Trst in tu ostal do leta 1956. Od tega leta dalje je upravljal župnijo Rebrca na Koroškem do svoje smrti leta 1976.

Profesor Milan Dolgan, ki je uredil to Turnšku posvečeno knjigo, objavlja v njej izbor iz Turnškovih časopisnih objav. Večji del knjige pa obsega spremno gradivo, v katerem je Dolgan zgodovinsko in bibliografsko uokviril Turnškovo delo. V uvodnem sestavku predstavlja Turnškov življenjepis ter njegovo razgledano in širokopotezno osebnost, predvsem pa njegovo prizadevanje za ohranjanje slovenstva, še posebej v zamejstvu. Dolgan ne skriva svojega občudovanja do tega štajerskega avtorja, ki so ga zanimali tudi Slovenci na narodnostnem obrobju. Ko je Turnšek poučeval v Trstu, je popeljal svoje kolege in učence na obisk k Ivanu Trinku v Benečijo, kot narodo-

pisca ga je zanimalo oljkarstvo in domače izrazoslovje v Istri in Bregu. Med svojim bivanjem v Trstu je objavil vrsto knjig: tretjo in četrto knjigo iz zbirke "Pod vernim krovom" (o slovenskih ljudskih običajih v zvezi z verskimi prazniki), že omenjeno dramo "Država med gorami", album "Slovenija", dve narodopisni knjigi "Od morja do Triglava", novelistično zbirko "Z rodne zemlje" ter roman "In hrumela je Drava".

Marsikdo si bo postavil vprašanje, zakaj je v tej knjigi izpostavljeno časnikarsko in ne leposlovno delo Metoda Turnška. Tudi sam profesor Dolgan je pomislil na to in je v intervjuju, ki ga je objavila julijska številka Mladike, povedal naslednje: "... višek Turnškovega ustvarjanja in trajna vrednota niso ne Turnškovo narodopisje, ne verstvo, ne zgodovinske raziskave in seveda tudi ne časnikarstvo, ampak njegove literarne kompozicije. Niso zelo obsežne, kljub temu pa epsko mogočne in razborite ... Časnikarski prispevki so tako rekoč Turnškov ustvarjalni drobiž. Preseneča me, da vzbujajo tolikšno pozornost, medtem ko bi ponatis kakšnega velikega Turnškovega dela ostal najbrž manj opažen. V tem primeru bi bil potreben osredotočen bralski napor, medtem ko je branje kratkih, raznolikih časopisnih člankov lahko, privlačno, na zunaj zanimivo."

S temi besedami je urednik te knjige verjetno želel utemeljiti svojo izbiro, da se je posvetil raziskovanju Turnškovega časnikarskega dela, iz katerega je izbral nekaj značilnih odlomkov. Izbor člankov zajema iz štiridesetletnega Turnškovega publicističnega dela, najprej v Ljubljani, nato v Trstu in naposled na Koroškem. Vsebinsko so ta besedila precej raznolika in razodevajo širino Turnškovih zanimanj. Številni so sestavki verskega značaja, kot npr. spis "Stoji, stoji tam sivi samostan", ki je nastal ob 800 letnici Stične, ali o božjepotni cerkvi Sedelce na Koroškem. Več je tudi zapisov literarnega značaja, med katere sodi tudi intervju s književnikom dr. Metodom Turnškom ob njegovi šestdesetletnici, ki ga je po Dolganovi domnevi sprožil in uokviril sam avtor. Posebno mikavnost imajo njegovi narodopisni paberki, ki jih je nabral na zahodnem robu slovenske Istre in v Beneški Sloveniji. Lepo se bere podlistek "Z letalom čez Karavanke", ki je

del Turnškove novele "Korotan v krčih". In še bi lahko naštevali...

Antologiji Turnškovih člankov sledi obširna razprava Milana Dolgana o Turnšku kot uredniku in časnikarju ter o publikacijah, v katerih so njegovi članki izšli. Gre za zanimivo in tehtno raziskavo, v kateri je nanizanih nič koliko podatkov o zamejskih katoliških publikacijah iz povojnega časa. Ta snov je zanimiva za nas zamejce, a tudi za bralce v matični Sloveniji, ker so jim bile te publikacije v času svojega izhajanja nedostopne. V tem pogledu je opravil prof. Dolgan smiselno in hvalevredno delo. Nekoliko moti le njegov pretirano slavilen odnos do Turnška. Verjetno se mu je zdelo, da je bil za časa svojega življenja Turnšek po krivici prezrt ali premalo upoštevan, in je želel podčrtati dobre plati njegovega pisanja in osebnosti. Vsekakor mu je uspelo dokazati, da je bil pisatelj Metod Turnšek edinstven povezovalac med matično Slovenijo in zamejskimi Slovenci.

Marija Cenda

**GIORGIO PILLERI
KRAMLJANJE O
MEDICINSKI ŠOLI
Trst, Mladika, 2007**

Pri tržaški založbi Mladika je letos izšla zajetna knjiga Giorgia Pillerija z naslovom *Kramljanje o medicinski šoli*, v podnaslovu *Avtobiografija 1925-1995*. Podnaslov bolje napove naravo knjige, saj naslov o kramljanju o medicinski šoli daje vtis, da je v knjigi govor le o medicinski stroki, kar ne drži povsem.

Avtor, po rodu Tržačan, je delo napisal v nemščini: v slovenščino sta ga prevedli Andreja Skarlovnik in Andreja Hočevar, medtem ko je lektorsko delo prevzela Ivanka Hergold. Spremno besedo je prispevala Käthe Grah.

Giorgio Pilleri je priznan upokojeni zdravnik, direktor Nevroanatomskega inštituta v Bernu ter profesor za nevroanatomijo in primerjalno nevropatologijo. Pomembno področje njegovega dela so možgani sesalcev, saj je Pilleri namenil lep del svojega raziskovanja prav možganom kitov, delfinov in drugih živali. Zaradi pomembnih odkritij je avtor član mnogih mednarodnih strokovnih združenj, prejel je veliko priznanj v Italiji in po svetu ter je v pet

desetletjih službeno prepotoval skoraj vse celine. V Trstu so mu podelili priznanje Zlatega sv. Justa.

Svoja doživetja in spoznanja je Pilleri strnil v tej avtobiografiji, ki sega od rojstva v Trstu leta 1925 vse do leta 1995.

Avtobiografija je razdeljena na šest knjig, vsaka šteje še vrsto podpoglavij. Prvi dve knjigi sta posebej posvečeni rojstnemu Trstu, dalje izobraževanju v Padovi in Švici ter zametkom akademske kariere. Prva poglavja so zato prav zanimiva za tukajšnjega bralca: Pilleriju namreč uspe lepo orisati razliko med kozmopolitskim Trstom v času avstro-ogrske monarhije in Trstom po priključitvi Italiji, ko se je mesto v času fašizma *izrodilo v provinco*, kot pravi avtor (str. 27). Sam Pilleri se je rodil v družini, kjer so se po očetovi strani pisali najprej Pillepich, nato Pilleri, in kjer je materina veja govorila slovensko. Tudi s pomočjo slikovnega materiala avtor oriše veliko prizorov in likov, značilnih za Trst v obdobju med obema vojnama: to so dimnikarji, prodajalke mušolov in pečenih kostanjev, mačkarice in drugi tržaški posebneži. Velik del slik je iz domačega arhiva Pillerijev, nekaj pa jih je prispeval Mario Magajna. Tu so še spomini na šolske dni in vseprisotno fašistično ideologijo: v knjigi je čutiti odpor do fašizma, ki pa ga avtor doživlja skozi oči otroka in mladostnika, torej brez politične ali sociološke poglobitve. V ospredju so posamezni primeri zatiranja judovskih sošolcev in someščanov, Slovenci pa se pojavljajo v spominih na obdobje v kraški vasi ali na študijska leta. V svojih zapisih Pilleri navaja imena marsikaterega profesorja, sošolca in znanca, ki so zaznamovali takratno in kasnejšo znanost v Trstu: tu izstopa vrsta odličnih, a tudi čudaskih profesorjev in mentorjev, med sošolci pa se pogosto pojavlja ime Tiziana De Monteja, ki je nato dolgo let vodil laboratorij za krvne analize v Trstu. Pri orisu vseh teh likov se Pilleri poslužuje vrste zabavnih anekdot: med številnimi preberimo sledečo, v kateri nastopa čudaški župnik iz okolice Padove, pri katerem je Pilleri živel na začetku svojega univerzitetnega študija:

“Don Fortin se je nekaj tednov prej vrnil iz Dachaua, kjer je bil dolgo interniran. Dva angleška pilota, ki sta se rešila s padali, je skrtil v skednju, ven-

dar so ga izvohali, ga prijeli in prek Benetk deportirali v Nemčijo. Ko se je vrnil iz koncentracijskega taborišča, je bil za dvajset kilogramov lažji. O Nemcih ni hotel nič vedeti, bili so hudič. Hudičeva je bila tudi cela narava. Njegov namestnik je med njegovim pregnanstvom cerkveni vrt lepo negoval. Don Fortin ga je takoj uničil, porezal je razkošno vinsko trto, vse grmičevje in nekoliko prizanesel samo zelenjavi. Ko se je spustila tema, sva pogosto razpravljala o človeku n naravi, ko sva hodila sem in tja po vrtu, in med pogovorom je z dreves lomil se veje, ki so bile vse hudičeve.

Pred vsakim izpitom me je poklical v cerkev, pregnal kokoši, ki so se sprehajale okoli oltarja, vzel blagoslovljeno vodo in zliil čezme celo prho. Vse izpite sem sijajno opravil.” (str. 95)

Iz študijskih let izstopa Pillerijevo spoznanje o razliki med golo teorijo na italijanski univerzi in obilnim praktičnim delom na še napol porušenem Dunaju.

Poklicna pot je nato dr. Pillerija vodila na skoraj vse celine, kjer se je ukvarjal predvsem z raziskovanjem možganov sesalcev: v avtobiografiji je tako veliko spominov na potovanja v Bolivijo, na Ferske otoke, v Indijo, Rusijo in še bi lahko naštevali. Obilen slikovni material prikazuje včasih prav bedne razmere v teh oddaljenih krajih. Na potovanjih je Pilleri spoznal vrsto uglednih osebnosti, ob katerih je odkril, da sta marsikatero življenjsko usodo zaznamovala judovski izvor znancev in fašistična oz. nacistična mržnja do njih, vrsto drugih odličnih znanstvenikov pa je zaslepila ravno nacistična ideologija, na katero so nekateri prisekali še leta po vojni.

Pillerijeve znance in sodelavce spoznamo v njihovih pozitivnih in negativnih lastnostih ter ob njihovem odnosu do bolnikov in živali. Pogosto lahko odkrijemo, kako se genialnost ne ujema vedno z usmiljenjem do vseh živih bitij in razumevanjem trpljenja drugih.

Na svojih potovanjih je Pilleri doživel pomembna odkritja pri raziskovanju možganov, sproti pa zabeležil vrsto vtisov o ameriških univerzah, vseprisotnih akademskih razprtijah, apartheidu, kitolovu v Severni Evropi in moriji delfinov ter ob tem izpostavil svoje negativno mnenje o vivisekciji in svarilno opozoril na nespoštovanje na-

rave, ki je tako značilno za t. i. civiliziranega človeka. Ob opisovanju tolikih krajev, oseb in razmer pa avtor ohranja kritično distanco in zna ovrednotiti ali se obregnuti ob razmere v Švici, Trstu in drugod po svetu.

Avtobiografija Giorgia Pillerija *Kramljanje o medicinski šoli* je zanimivo, tudi zabavno branje, ki sloni na avtorjevem enciklopedičnem spominu. Občasno se bralec lahko nekoliko utruji ob dolgem nizu anekdot, ostane pa mu prijeten vtis na človeka-svetovljana, ki je znal preseči meje lastne stroke.

Neva Zaghet

OD POHLINOVE SLOVNICE DO SAMOSTOJNE DRŽAVE Nekaj kritičnih pripomb

Tretja izdaja zgoraj navedene knjige je izšla leta 2007 pri založbi Modrijan v Ljubljani. Napisal jo je Peter Vodopivec. Že iz liste uporabljene literature je razvidno, da ni uporabljal zgodovinskih razprav, ki so jih napisali angleški in ameriški zgodovinarji. Ti so običajno zelo temeljiti in inteligentni zgodovinski analisti.

Naj omenim nekaj primerov.

Na strani 111 Vodopivec omenja krizo v zvezi s celjsko gimnazijo leta 1895. Omenja, samo, da je Taafejeva vlada padla.

Angleški zgodovinar A. J. P. Taylor je napisal knjigo »The Habsburg Monarchy 1809-1918«, Penguin Books, 1948. Na strani 186 omenja sledeče: »Nemci so izstopili iz vlade in parlamentarna koalicija je bila razbita. S tem je bil končan zadnji poizkus konstitucionalne vlade v Avstriji. V takem političnem ambientu, to se pravi diktaturi cesarja in njegove klike, so potem avstrijski in madžarski ekstremisti zapeljali Avstro-Ogrsko v 1. svetovno vojno.«

Na strani 173 Vodopivčeve zgodovine se na kratko omenja podpis mirovne pogodbe med Italijo in Jugoslavijo v Rapallu leta 1920. Leta 2003 je izšla pri založbi Random House v New Yorku knjiga »Paris 1919 – Six months that changed the world.« Napisala jo je Angležinja Margaret MacMillan, ki natančno popisuje celo pariško mirovno konferenco in vse glavne politike, ki so se udeležili tistega kongresa. Mednarodni opazovalci so mislili, da

ne bo prišlo nikdar do mirovne pogodbe med SHS oz. Jugoslavijo in Italijo. Na novembrskih volitvah v ZDA leta 1920 je bil predsednik Wilson poražen in z njim so propadle Wilsonove mirovne točke. Jugoslavija je vedela, da ne more več računati na pomoč ZDA in je bila prisiljena v direktna pogajanja z Italijo. (O tem sem pisal v Mladiki 2007, št. 7).

Na strani 31 Vodopivčeve knjige piše: »Zato so kot v številnih drugih stvarih, tudi v obračunih z njimi (dobrobranci) ravnali (slovenski komunisti) po sovjetskih zgledih.«

Leta 1988 je izšla pri založbi Farrar, Straus in Giroux, New York, knjiga »Seven thousand days in Siberia«, piše Karlo Štajner, ki jo je sicer že leta 1971 objavil v hrvaščini in slovenščini. Na strani 292 pravi Štajner: »V taborišču je bilo veliko število nacističnih kolaboracionistov. To so bili vlasovci, Ukrajinci, pripadniki baltskih narodov in drugi, ki so služili v SS divizijah. Rusi so oficirje teh enot obsodili na smrt, navadne vojake pa na 25 let prisilnega dela v Sibiriji.«

V Rusiji je bilo človeško življenje več vredno kot v komunistični Sloveniji, ker so imeli Sibirijo, ki je nujno potrebovala delovno silo. Ti bivši vlasovci in esesovci so bili po Stalinovi smrti leta 1952 pomiloščeni. Večina je morala še naprej ostati v Sibiriji (živel so svobodno v mestih in vaseh), nekateri so se kasneje vrnili na svoje domove.

Vodopivčeva trdi, da so slovenski komunisti sledili sovjetskih zgledom, torej ne drži.

Na straneh 550-588 Vodopivec analizira položaj Slovencev v Italiji (1941-90). Tudi to poglavje bi bilo popolnejše, če bi Vodopivec upošteval sledeči knjigi: »Mussolini's Italy«, avtor R. J. B. Bosworth, The Penguin Press, New York, 2006, in »The Anatomy of Fascism«, avtor R. D. Paxton, Publisher A. Knopf, New York.

Dr. Peter Klopčič, Toronto

RAZSTAVE

RAZSTAVA V DEVINSKEM GRADU: RAINER MARIA RILKE

22. julija, točno opoldne, je bilo v Devinskem gradu slovesno odprtje

razstave z naslovom Rainer Maria Rilke, pesnik in njegovi angeli. Kot znano, je bil pesnik Rilke nekajkrat in tudi za daljša obdobja gost na gradu, kjer je tudi zasnoval svoje znamenite Devinske elegije, tako da je iz teh povezav nastal trinom Devin, Rilke, elegije. Toda tokratna razstava pravzaprav ne osvetljuje pesmi, ampak Rilkejevo osebnost in njegovo, rekli bi, čustveno življenje. Pesnika torej spoznamo predvsem kot človeka, ki spleta prijateljske in tudi ljubezenske vezi, vedno popolnoma predan čustvom, a hkrati tudi vedno nepotešen.

Razstava je zelo privlačna, in to iz več razlogov. Že sama postavitev v gradu s čudovito lego nad morjem, s pogledom, ki sega v daljavo tja do neskončnosti obzorja, v gradu, sredi skrbno urejenega vrta s sredozemskim rastlinjem, v sobah in dvoranah, kjer te pohoščajo in slike in podi opozarjajo na odličnost gostiteljev, starodavno zgodovino, no, že obisk grada kot takega nudi veliko lepega. Razstava o Rilkeju pa nas z razlagami, fotografijami, risbami, knjigami, rokopisi, partituro in razglednicami ponese na začetek prejšnjega stoletja in nam pripoveduje zgodbo o občutljivem pesniku, ki je skušal odgovarjati na bistvena vprašanja življenja, in to s čarobnim jezikom poezije, z metaforami in simboli.

Razstavo si je zamislil in jo pripravil Pier Giorgio Carizzoni, predsednik Kulturnega društva Dioniso s sedežem v Milanu. Že lani poleti smo spoznali to društvo, in sicer ob goriški razstavi o Sigmundu Freudu popotniku. Tudi ob tisti priliki je avtor razstave Pier Giorgio Carizzoni osvetlil specifičen vidik obravnavane osebnosti in nam predstavil Freuda predvsem kot človeka. Mogoče gre za način, da se vzbudi v nas zanimanje za ta ali oni lik, vendar mora biti ob koncu jasno, da tak pristop ne predstavlja bistva osebnosti, ki je v doprinosu na področju pesništva, če govorimo o Rilkeju, ali psihiatrije, če gre za Freuda.

Razstava na Devinskem gradu ni in tudi ne mara biti izčrpna predstavitev Rilkejevega pesništva, ampak le izsek iz njegovega življenja. Če si jo bomo ogledali brez neustreznih pričakovanj, nam bo všeč, drugače se nam bo zdelo nedorečena in nepopolna.

Rilke (1875-1926), rojen v Pragi, član nemške manjšine, je bil vse živ-

ljenje neke vrste apolid. Potoval je in spoznaval prestolnice, kot na primer Pariz, a tudi manjše kraje, predvsem ob popotovanju po Rusiji. Srečeval je in navezoval stike s pomembnimi, ugodnimi ljudmi, naj omenimo vsaj Tolstoja, ki ga je obiskal v Rusiji, ali Rodina, pri katerem je bil nekaj časa tudi zaposlen, a bil pozoren tudi do brezimnih, zapostavljenih nesrečnežev, ki so se komaj prebijali skozi življenje. Toda razstava odmerja največ prostora njegovim prijateljicam ali ljubicam. Med prvimi izstopa Marie Thurn und Taxis (1855-1934), ki ga je podpirala in mu pomagala od leta 1909 do pesnikove smrti. V Devin je prišel kot njen gost in tu našel izredno ugodne pogoje za ustvarjanje, princesa pa mu je pomagala tudi v vojnem času, da bi čim manj trpel za posledicami hudih razmer, kakor ga je tudi obiskovala ob boleznih v švicarski kliniki.

Med ljubicami pa izstopa Lou Salomé, nenavadna ženska velikega šarma in široke izobrazbe, katere ime srečamo tudi ob Nietzscheju in Freudu, a bi si s svojim delom zaslužila kaj več kot omembo v zvezi z velikimi intelektualci tistega časa, saj je bila pisateljica in strokovnjakinja tudi na področju psihoanalize.

Razstava v Devinskem gradu je urejena v treh sklopih. Avtor pravi, da sledimo pesniku, kot bi ga skozi okno opazovali pri delu. Prvo okno z naslovom Rainer Maria Rilke nam predstavlja pesnikovo življenje od rodne Prage mimo Münchna, Pariza, Rusije, Benetk, Caprija in Devina vse do Valmonta v Švici, kjer je umrl za levkemijo.

Drugo okno nosi naslov Ženske – angeli, v njem so predstavljene princesa Thurn und Taxis, Lou Salomé, žena Clara Westhoff, kiparka, igralka Eleonora Duse in še cela vrsta umetnic, pianistk, slikark in tako dalje.

Tretje okno je posvečeno krajem, ki jih je pesnik najbolj ljubil, in v tem sklopu ima Devin prav gotovo središčno mesto, zato je izčrpno prikazano.

Okvir razstave pa je grad sam s svojimi terasami, z razgledi, ki so tako lepi, da je vsako opisovanje neustrezno. Čar razstave je, skratka, veliko odvisen prav od njene postavitve v gradu.

Razstava bo odprta do 21. oktobra, in to vse dni v tednu razen torška od 9.30 do 17.30.

Magda Jevnikar

Versko življenje Slovencev v Belgiji in na Nizozemskem (VIII. del)

V točki »Naši najmlajši« so nastopili trije: Peter in Jana Fele ter Milan Bizjak. Izredna točka programa je bil nastop »Vesele mladine« iz Limburga, ki so pod vodstvom učiteljice ge. Anice Kos zaplesali nekaj narodnih plesov. Glavna točka programa je bila seveda veseloigra v treh dejanjih z naslovom »Mož, ki še hlače nosi« v priredbi in režiji Kazimira Gaberca, ki jo je uprizoril dramski krožek »F. S. Finžgar« iz Charleroi. Vsi igralci in igralko so mojstrsko podali vsak svojo vlogo; seveda je vse še posebej navdušil naš »slovenski Fernandel« (g. Jaka Gorjanec iz Roselies) v glavni vlogi hišnega posestnika Petelina. Ljudem je igra zelo ugajala in do solz so se nasmejali številnim smešnim prizorom. Pri domači zabavi je naš kulturno-zabavni ansambel »Veseli bratci« iz Charleroi, ki letos praznuje 5-letnico obstoja, navdušil vse, tudi tiste, ki so bolj zahtevni, kar se muzike tiče, polk in valčkov je bilo na pretek, pa tudi nekaj moderne glasbe vmes. Ves večer je potekal v res lepem domačem razpoloženju do 3. ure zjutraj, ko so zadnji odšli na svoje domove.«

Štirinajsti Slovenski dan je bil v soboto, 12. oktobra 1974, v Eisdeni. Popoldanski spored se je pričel s službo božjo v mestni župnijski cerkvi, nakar je sledil kulturni spored. O prireditvi je bilo v 10. številki Naše luči objavljeno daljše poročilo, iz katerega povzemamo sledeče: »Društvo Slomšek je 12. oktobra priredilo svoj 14. Slovenski dan. Začeli so s službo božjo, pri kateri je »Zvon« iz Nizozemske sodeloval z izredno doživetim petjem. V dvorani »Casino« so se zbrali rojaki iz cele Belgije in Nizozemske, navzoči so bili tudi posamezniki iz Nemčije in Francije. Po otvoritvenih besedah g. predsednika Stanka Revinška so naši najmlajši zapeli nekaj pesmi. Nabito polna dvorana jih je v prvem hipu malo oplašila, vendar so

prav dobro rešili svojo nalogo. Sledila je opereta »Vasovalci«, pri kateri so sodelovali naši priznani pevci: Ivanka Cverle, Majdi Globokar, Lojza Novak, Jože Globevnik, Milan Globokar in Vili Rogelj. Klavirsko spremljavo je spretno vodil prof. Peters. Lepemu izvajanju naših solistov in zbora za odrom je z velikim zadoščenjem prisluhnila vsa dvorana. V naslednjih dveh točkah sta pod vodstvom Slavka Strmana nastopili obe slovenski folklorni skupini iz Nizozemske. Ni treba posebno naglašati, da sta obe odlično zaplesali. Za njimi se je na odru pojavila »Vesela mladina«, ki jo vodi Anica Varszak-Kosova. Tudi ti nas niso razočarali. V kratkem času so tako napredovali, da bi človek komaj verjel. Pa so se tudi pridno vadili. In mnoge žene so zadnje čase cele noči šivale narodno nošo, v kateri je »Vesela mladina« tokrat prvič nastopila. Ponosni smo na našo mladino in na tiste, ki ji pomagajo. Dvorana je postala že precej glasna, ko se je na odru pojavil domači mešani zbor, ki ga spretno vodi Vili Rogelj. Vendar je občinstvo pazljivo prisluhnilo ubranemu petju. Pevci so želi navdušeno priznanje. V naslednji točki je »Vesela mladina« pod vodstvom Carine Ackovič lepo podala moderni ples »Jesus Christ«. Za zaključek pa je študentovski orkester, ki ga sestavljajo brata Cverle, brata Novak in sestra Ackovič, lepo zagrabil vrsto domačih melodij. Bilo je res lepo. Razpoloženje je bilo nadvse prijetno. S svojo prisotnostjo so rojaki dali lepo priznanje naši mladini ter našim kulturnim in narodnim delavcem. Naše delo se nadaljuje. Želimo gojiti slovensko kulturo, kolikor pač moremo. Iz naše mladine pa želimo oblikovati osebnosti, ki bodo polno in zavestno živele svoj čas in se zavedali poslanstva, ki ga imajo v družbi kot ljudje, kot Slovenci in kot kristjani.«

»Vesela mladina« iz Belgije po nastopu.

(dalje)

za smeh in dobro voljo

Mlad spreobrnjenec je vprašal duhovnika: »Ali se bom zdaj moral popolnoma odpovedati svetu?« – »Ne delaj si skrbi,« mu je odgovoril duhovnik, »če si se zares spreobrnil, se bo svet odpovedal tebi.«

Rajko sreča prijatelja Mirana, ki hodi z berglami. »Kaj se ti je zgodilo?« – »Prometna nesreča.« – »To je strašno! Pa sploh ne moreš hoditi brez bergel?« – »Ja, tako je s to rečjo: moj zdravnik pravi, da lahko, moj odvetnik pa pravi, da ne.«

Neki športnik, lovec na rekorde, je zbolel. »Hm, imate visoko temperaturo,« pravi zdravnik. – »Koliko?« zadihano vpraša športnik. – »40,4.« – »In koliko znaša svetovni rekord?«

Neki stari ovčar je slovel kot računski genij. Njegov sloves je privabil celo televizijo. Pokazali so mu veliko tujo ovčjo čredo in ga vprašali, koliko ovc je v njej. Mož je samo bežno pogledal in nato dejal: »Ovc je točno 843.« Vsi so bili zelo presenečeni. »Kako ste to ugotovili?« »Čisto preprosto: 3372 nog deljeno s štiri!«

»Pa je ta pes res dober čuvaj?« – »Seveda je! Samo zbuditi ga morate, če pridejo vlomilci v hišo, in takoj bo začel lajati!«

»Danes vam bom dala prosti spis brez naslova. Vsak naj s svojimi besedami napiše, kaj občuti, kaj je v njegovi notranjosti,« pravi učiteljica. Martin že čez kakšnih deset minut odda svoj spis. »V moji notranjosti je srce, pljuča in jetra. Poleg tega še želodec z dvema sendvičema, enim jabolkom in petimi bonboni.«

Star mož sedi v vlaku. Sosed ga vpraša, kam se pelje. »Na srečanje sošolcev,« odvrne stari mož. »Verjetno jih ne pride več prav veliko?« – »Ne, že deset let sem jaz edini.«

»Tone, mi lahko posodiš pet tisočakov?«

»Nimam. Toliko nikoli ne nosim s seboj!«

»Kaj pa doma?«

»Hvala. Vsi so zdravi.«

Dva klateža privedejo na policijo in ju vprašajo: »Poklic?« Prvi: »Nezaposlen.« – »In vi?« – »Jaz sem njegov tajnik.«

»Kaj vendar počenjaš!« se jezi žena na svojega prehlajenega moža. »Noč in dan molim, da bi bil zdrav, ti pa greš v tem mrazu ven brez plašča. Saj se bom vendar pred Bogom osmešila!«

Francesca Simoni in Matej Susič LE AVVENTURE DELLA FAMIGLIA TALPA – DOGODIVŠČINE DRUŽINE TALPA

Gre za zbirko petih ilustriranih zvezkov – igrivih učbenikov slovenščine. Avtorica Francesca Simoni je v sodelovanju z ilustratorjem Matejem Susičem sestavila pet pravljic v italijanščini, ki pripovedujejo o dogodivščinah ljubke družine Talpa.

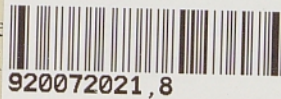
Vsak zvezek ima na koncu še slovarček slovensko-italijanskih izrazov in slovenski prevod pravljice.

MLADIKA V NOVEM LETU 2008

Vsem bralcem in naročnikom sporočamo, da bo Mladika ohranila v novem letu. Vsem, ki bodo naročnino 2008 poravnali do 31. januarja 2008, darujemo po izboru eno izmed knjig, ki so tu navedene (po razpoložljivosti zaloge posameznih knjig).

Naročnino poravnate lahko po našem poštnem računu s priloženo položnico ali pa tudi osebno na upravi Mladike, ulica Donizetti 3 v Trstu od ponedeljka do petka med 9. in 17. uro.

Spominjamo vas, da so naročnine za leto 2008 sledeče: letošnja naročnina za Italijo 24,00 €; naročnina za Slovenijo in druge države 25,00 € (ali enakovreden znesek v tuji valuti); po letalski pošti 30,00 €. Plačniki v tujini lahko plačate s čekom ali po banki na: *Zadružna kraška banka - Banca di Credito Cooperativo del Carso* (t. r. 16916 - SWIFT: CCTSIT2T)

COBISS

DARILO ŠT. 1:

J. Merku:
Okoličanski
bataljon

DARILO ŠT. 2:

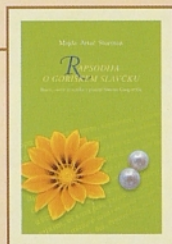
R. Dolhar:
Tržaški pol-dnevnik

DARILO ŠT. 3:

A. Rebula: Previsna leta

DARILO ŠT. 4:

M. Artač Sturman:
Rapsodija o
goriškem slavčku

DARILO ŠT. 5:

D. Štoka:
V političnem
vrtincu

DARILO ŠT. 7:

Zborniki Drage
(na izbiro po
razpoložljivosti)

DARILO ŠT. 6:

Zbor J. Gallus:
Božično pričakovanje

DARILO ŠT. 8:

M. Košuta:
Pomol v
severno morje

DARILO ŠT. 9:

A. Volk Zlobec:
Štiri zgodbe
izpod odeje

DARILO ŠT. 10:

G. Comari - Komar:
Tržaško pristanišče

DARILO ŠT. 11:

B. Volpi Lisjak:
Čupa, prvo slovensko
plovilo in drevaki

DARILO ŠT. 12:

Evelina Umek:
Malka gre v Trst

DARILO ŠT. 13:

B. Zulian:
Zulian: dela - opere
1960-2002

M založba
MLADIKA